

הדרך לירושלים

ברשות היבוסי יושב הארץ¹

שמעון קליין

מבוא

רבות נכתב על ירושלים בהיבטיה הרוחניים ובהיבטיה הלאומיים. פחות נכתב עליה כעירו של היבוסי. לא אל אדמת טרשים בא דוד כי אם אל 'עיר היבוסי' - מצאצאיו של כנען, היושב בה מקדמת דנא. דוד בא אל 'עיר יבוסי', והופך אותה לבירתה הנצחית של ממלכת ישראל. עובדה זו מזמנת שאלות מכבשונו של עולם: על הזכות לדחות את היבוסי 'יושב הארץ'², ובאופן רחב יותר - על מוסריות הכיבוש. במשך דורות רבים לא העסיקו אותנו שאלות מסוג זה, עת סעדנו על שולחנם של זרים והיינו רחוקים מעמדת הריבון, החזק והשולט. עם שובינו אל חיים לאומיים, חוזרות השאלות וצפות, מבקשות לעלות על 'שולחנם של מלכים', להתמודדות כנה ועמוקה גם יחד³.

¹ תודתי נתונה לרב יצחק לוי משיבת הר עציון, שקרא את המאמר, שאל, העיר והאיר את עיני.

² שאלה זו היא משמעותית לאור שיוכם של אומות העולם במקרא לעיר זאת. כך בתקופת שלמה המדבר על שיתופם של עמים אחרים: "וְגַם אֶל-הַנְּכָרִי אָשֶׁר לֹא-מֵעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל הוּא וְכָא מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה לְמַעַן שְׁמֹךְ: כִּי יִשְׁמְעוּן אֶת-שְׁמֹךְ הַגָּדוֹל וְאֶת-יְדֵי הַחֲזָקָה וְזָרְעֶךָ הַנְּטִיָּה וְכָא וְהִתְפַּלֵּל אֶל-הַבַּיִת הַזֶּה: אֲתָה תִשְׁמַע הַשְּׁמַיִם מִכּוֹן שִׁבְתֶּךָ וְעֲשִׂיתָ כְּכֹל אֲשֶׁר-יִקְרָא אֵלֶיךָ הַנְּכָרִי לְמַעַן יִדְעוּן כָּל-עַמֵּי הָאָרֶץ אֶת-שְׁמֹךְ לִירְאָה אֶתְךָ כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְלִדְעַת כִּי-שְׁמֹךְ נִקְרָא עַל-הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר בְּנִיתִי" (מלכים א ח', מא-מג). כך בוודאי בנבואות ישעיהו: "וּבְגִי הַנְּזָר הַנְּלִיָּים עַל-ה' לִשְׁ" (ישעיהו נ"ו).

רְתוּ וְלֹא-הִבֵּה אֶת-שֵׁם ה' לְהִיּוֹת לוֹ לְעַבְדִּים כְּלִשְׁמֵר שִׁבְתָּ מִחֲלָלוֹ וּמִחֲזִיקִים בְּבְרִיתִי: וְהִבִּיאוּתִים אֶל-הַקֹּדֶשׁ וְשִׁמְחִתִּים בְּבֵית תְּפִלְתִּי עוֹלְתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל-מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית-תְּפִלָּה יִקְרָא לְכָל-הָעַמִּים" (ישעיהו נ"ו, ו-ז).

³ מאמר זה מתמקד בתשובות שהיו לדוד לשאלות אלו בהקשר לירושלים. אין בו מענה לכיבוש הארץ בימי יהושע, ולמופעים נוספים של שאלות אלו. ברקע: הריטואל שעל פיו עם ישראל בא אל ארץ מיושבת חוזר על עצמו שוב ושוב: א-לוהים מבטיח לאברהם ארץ מיושבת ("והכנעני אז בארץ"); יהושע בא לארץ המיושבת בשבעה עממים; בבית שני - יושבים בארץ כותים וזרים, ואף בימינו עם ישראל שב אל ארץ מיושבת ואל ירושלים שעיני עמים רבים נשואות אליה (המשך לקו החשיבה המוצג במאמר זה, נמצא במאמרים שכתבתי על פרשיות השבוע באתר vbm של ישיבת הר עציון: 'ברשות בני חת' - פרשת חיי שרה, 'על מוסר ועל פוליטיקה עולמית' - פרשת דברים, ובמעגל נוסף: "הביטו אל אברהם אביכם" - פרשת לך לך. וביחס לעמדתו הרוחנית

בחמישה פסוקים מתאר הכתוב את מעבר העיר לריבונות ישראלית (שמואל ב ה', ו-י), וקריאה קשובה בהם, עשויה להיות מפתיעה. טענתנו היא שהנושא הניצב בליבה של הפרשייה הוא העמדה המוסרית נוכח העם היבوسی היושב בה. שאלות נוקבות עמדו על שולחנו של דוד, ובדרכו הוא ביקש להן מענה.

כמה מילים על כלי הלמידה: הכתיבה המקראית ממעטת בתיאור מחשבות, רצונות או רגשות. חוסר זה הביא רבים להתייחס אליה כאל מצע המזמן קריאות רבות, צורות שונות למלא את החלל. מאמר זה מושתת על הנחת העבודה הבאה: בדומה ליצירת מופת ספרותית, משתף המקרא בנדיבות את הקורא בהיגיון, במחשבות ובכמוסות הלב של גיבוריו. בשונה ממנה - נוכחות זו היא סמויה עד מאד. הרבה מידע ושיתוף נוכח בכל פסוק, אך הוא אינו זמין. הדרך להיחשף אליו היא בתשומת הלב ובקריאה קשובה - שאינה מקבלת דבר כמובן מאליו. הרבה שאלות תישאלנה, לאחריהן - נצמד לאחר, ונקשיב. נשהה במילים, במשפטים, בכתיבה וגם - בשתיקה.

בחלקו השני של המאמר יילמד מדרש חכמים. במדרש נזהה את הקריאה הקשובה שהייתה לחכמים בפסוקי המקרא. הנחת העבודה היא שהמדרש מושתת על פשוטו של מקרא, אלא שהוא 'דורש' ומפליג אל מחוזות נוספים, כסוג של השלכה, הרחבה ופיתוח לפשוטו של מקרא. במדרש זה נזהה את המורכבות המשתקפת מן הפסוקים, כמו גם פיתוח - צעדים נוספים בהם צעדו החכמים, וגם עמדה בעולם הרוח ביחס לשאלת יחסינו עם אומות העולם.

פרשייה זו כתובה כמעין כתב חידה - בסיפור המעורפל שבה, בשברי המשפטים, במבנה ובמילים. באלו טמון לטעמנו במידה רבה סודה של ירושלים.

הפרשייה:

וַיִּלְכֹּד הַמֶּלֶךְ וַאֲנָשָׁיו יְרוּשָׁלַם

אֶל הַיְבֹסִי יוֹשֵׁב הָאָרֶץ

וַיֹּאמֶר לְדָוִד לֵאמֹר

לֹא תָבוֹא הַנֶּהָה כִּי אִם הִסִּירְךָ הָעֹנִים וְהַפְּסָחִים לֵאמֹר לֹא יָבוֹא דָוִד הַנֶּהָה:

וַיִּלְכֹּד דָּוִד אֶת מְצַדֵּת צִיּוֹן הִיא עִיר דָּוִד:

וַיֹּאמֶר דָּוִד בַּיּוֹם הַהוּא כָּל מִכָּה יְבֹסִי וַיִּנְעַע בְּצַנּוֹר

וְאֵת הַפְּסָחִים וְאֵת הָעֹנִים שָׁנְאוּ וְשָׁנְאוּ נֶפֶשׁ דָּוִד עַל כֵּן יֹאמְרוּ עוֹר וּפְסָח לֹא יָבוֹא אֶל הַבָּיִת:

וַיֵּשֶׁב דָּוִד בְּמְצַדֵּת וַיִּקְרָא לָהּ עִיר דָּוִד

וַיִּבֶן דָּוִד סְבִיב מִן הַמְּלֹא וּבָיְתָה:

של דוד: במאמר 'וחרב אין ביד דוד', עיר דוד, אסופת מאמרים למדריך כרך א', 189-200; נמצא גם באתר 'לב לדעת'.

רקע מקראי-היסטורי

שאלו מלך ישראל מת, ובתגובה שבט יהודה מושח את דוד למלך. מנגד - איש בשת מולך על ישראל. מתח שורר בין שתי הממלכות, איש בשת נרצח בידי אנשיו וממלכת ישראל מתפרקת. בתגובה - כלל השבטים מושחים את דוד למלך. בפסוקים בהם נלמד, מתואר צעדו הראשון של דוד לאחר איחוד הממלכה: הליכה אל ירושלים והפיכתה לעיר בירה. בשורות הבאות תישאלנה שאלות על פסוקים אלו.

"וַיִּלְךָ הַמֶּלֶךְ וְאַנְשָׁיו יְרוּשָׁלַם אֶל הַיְבֵסִי יוֹשֵׁב הָאָרֶץ"

בפרשייה זו בא דוד אל ירושלים הנתונה בשליטה יבוסית, לוכד אותה, קורא להכות את היבוסים והופכה לעיר בירה. כל אלו הם סימני מלחמה. מאידך - התיאור "וַיִּלְךָ... אֶל הַיְבֵסִי" הוא אינו תיאור למלחמה. גם תגובתם "לא תבוא הנה כי אם הסירך העורים והפסחים" היא תגובה בדיבור, לא במלחמה. מהו אופיו של האירוע - מלחמה או משא ומתן? היבוסים מתנים עם דוד תנאי: "לא תבוא הנה כי אם הסירך העורים והפסחים". תנאי זה סתום ולא מובן. מי הם העיוורים והפסחים? מהי הדרך להסירם?; דוד כאן נזכר בכינוי 'המלך' - "וַיִּלְךָ הַמֶּלֶךְ וְאַנְשָׁיו יְרוּשָׁלַם", ואילו פניית היבוסים היא אישית אל 'דוד' - "וַיֹּאמֶר לְדָוִד לֵאמֹר". מה פשר המעבר מ'המלך' ל'דוד'?; לאחר ציון התנאי, מוסיף המקרא את המילים "לאמר לא תבוא דוד הנה". זוהי תוספת המעצימה את חוזק דבריהם כמי שמהווים מחסום בלתי עביר לדוד. במה טמון כוח טענתם? כיצד בסופו של דבר התגבר דוד על מכשול זה?

"וַיִּלְכֹּד דָּוִד אֶת מְצֻדַת צִיּוֹן הִיא עִיר דָּוִד"

דוד הולך אל ירושלים ובפועל הוא לוכד את 'מצודת ציון' היא עיר דוד'. האם מדובר בשמות שונים למקום אחד? האם מדובר על מקום אחר?; דוד לוכד, ובפסוק הבא חוזר הכתוב ומציין את קריאתו לכיבוש העיר. מה פשר החזרה לאחור?

"וַיֹּאמֶר דָּוִד בַּיּוֹם הַהוּא כָּל מְכָה יְבֵסִי וַיִּגַע בְּצִיּוֹר"

מדוע דוד אינו כובש את העיר בעצמו? האם אין בכוחו? מדובר על עיר בירה, ואך מתבקש הוא שתיכבש על ידי המלך!⁴; מהו הצינור שדוד קורא לגעת בו?; הלשון "כל מכה יבוסית ויגע בצינור" היא לשון תנאי קטועה - מדוע לא מצוין מה תהיינה התוצאות למעשה זה?; מתוארת קריאת דוד להכאה, אך לא מתואר יישומה של ההכאה בפועל. מדוע?

"וְאֵת הַפְּסָחִים וְאֵת הָעוֹרִים שָׁנְאוּ {שָׁנְאִי} נֶפֶשׁ דָּוִד"

⁴ כך נהג דוד במלחמה על רבת בני עמון עת הזמין אותו יואב להשתתף פיזית במלחמה, על מנת שייקרא שמו עליה: "וַיִּשְׁלַח יוֹאָב מַלְאָכִים אֶל־דָּוִד וַיֹּאמְרוּ מִלְחַמְתִּי בְרַבָּה גַם־לְכַדְתִּי אֶת־עִיר הַמַּיִם: וְעַתָּה אֶסָּף אֶת־יְתֵר הָעָם וְחָנָה עַל־הָעִיר וְלָקַחְתִּי פֶן־אֶלְכָד אֲנִי אֶת־הָעִיר וְנִקְרָא שְׁמִי עָלֶיהָ: וַיֹּאסֹף דָּוִד אֶת־כָּל־הָעָם וַיִּלְךָ רַבָּתָה וַיִּלְחֶם בָּהּ וַיִּלְקְדָהּ: וַיִּקַּח אֶת־עֶטְרֵת־מִלְכָם מֵעַל רֹאשׁוֹ וּמִשְׁקָלָהּ כֶּכֶר זָהָב וְאָבֵן יְקָרָה וְתָהִי עַל־רֹאשׁ דָּוִד וַיִּשְׁלַל הָעִיר הוֹצִיא הַרְבֵּה מְאֹד" (שמואל ב, י"ב, כז - ל).

מדוע הפסחים והעורים הם "שְׁנַאי נֶפֶשׁ דָּוֶד"? ביטוי זה הוא חריף, ושיוכו אל קבוצה חלשה על לא עוון
בכפה הוא קשה!

"על כן יאמרו עור ופסח לא יבוא אל הבית".

מהו הבית אליו לא יבוא עיור ופיסח?; מדוע "עור ופסח לא יבוא אל הבית"? - במה אשמים העיורים והפיסחים (משתמע שההרחקה היא של כלל העיורים והפיסחים)?; מיהם האומרים: "על כן יאמרו עור ופסח לא יבוא אל הבית"?

בנוסף לקשיים אלו ישנה "זירה" נוספת של קשיים - ההשוואה לסיפור המקביל בדברי הימים. פער גדול קיים בין הסיפורים, והעיסוק בו הוא משמעותי גם בהקשר של הפרשייה בספר שמואל. לא נעסוק בו במסגרת עיון זה. כעת, נבוא בשערי הכתוב, נקרא בו עקב בצד אגודל, ונבקש להבין.

הליכת דוד אל היבוא

"וַיֵּלֶךְ" - פתיחה בלשון "וַיֵּלֶךְ" מקפלת בתוכה תנועה ממקום למקום, והיא אינה תיאור למלחמה⁵. "הַמֶּלֶךְ" - הכותרת 'מלך' מצביעה על עמדה ממלכתית העומדת בבסיס הלכה זו. "וַאֲנָשָׁיו" - במלחמות קודמות מתואר דוד, ללא ציון לאנשים הנלווים אליו. כינויים בלשון 'אנשיו' מצביע על אירוע במעגל מצומצם של אנשים, ללא רתימה רחבה של העם⁶. "וַיֵּלֶךְ הַמֶּלֶךְ וְאָנָשָׁיו יְרוּשָׁלַם" - מילת היחס 'אל ירושלים' מתבקשת. השמטתה כמוה כציון לישירות ולדבקות במטרה שהיו לדוד. אין צורך במילת תיווך בין הליכתו לבין היעד להליכתו - ירושלים, מכיוון שאין פער בין השתיים. "אֶל הַיְבֹסִי" - לשון יחיד 'יבוא', מתייחסת אליהם כעם ולא כיחידים. בניגוד ללשון "על", המבטאת עלינות, והיא קיימת במצב בו מתרחשת מלחמה⁷, הלשון "אל" מגלמת תקשורת וההדדיות. "יושב הארץ" - לא מובן מאליו הוא מעמדו כ'יושב הארץ'. אילו היה כתוב "היושב בארץ", הישיבה הייתה נתפשת כפעולה. בציון הנבחר, הישיבה היא שם תואר והיא מגדירה את מעמדם בארץ. בדומה ל'יבוא' המנוסח בלשון יחיד, גם 'יושב הארץ' מנוסח בלשון יחיד, ומקופל בכך ציון לשיוכו המהותי אל חבל ארץ זה⁸.

למעשה, הפועל "וַיֵּלֶךְ" מתייחס אל ירושלים ואל היבוא יושב הארץ: "וַיֵּלֶךְ הַמֶּלֶךְ וְאָנָשָׁיו יְרוּשָׁלַם אֶל הַיְבֹסִי יוֹשֵׁב הָאָרֶץ". שיוך כפול זה, הוא ביטוי לשתי תנועות נפש מנוגדות זו לזו. מלך ישראל דבק בעיר ירושלים, ולצד זאת הוא מכיר במעמדו של היבוא כיושב הארץ. בהקשר הראשון הוא הולך להחיל עליה+ את ריבונותו, ובהקשר השני - הוא פותח בדיאלוג עם היבוא הנתפש בעיניו כיושב הארץ. דומה שכך עשויה להישמע פנייתו אל העם היבואי: 'כמלך ישראל אני נחוש לבוא אל ירושלים, לצד זאת, אני מכיר במעמדכם כ'יושב הארץ', ובהתאם אני פותח אתכם בדיאלוג'.

⁵ דוגמא לדרך בה מנסח הכתוב את מלחמות דוד: וַיְהִי אַחֲרַי כֵּן וַיֵּךְ דָּוִד אֶת פְּלִשְׁתִּים וַיִּכְנִיעֵם וַיִּקַּח דָּוִד אֶת מִתְּגַּהּ הָאֵמָה מִיַּד פְּלִשְׁתִּים: וַיֵּךְ אֶת מוֹאֵב וַיִּמְדְּם בְּחֶבְלֵי הַשָּׁבָב אוֹתָם אַרְצָה וַיִּמְדְּ שְׁנֵי חֻבְלִים לְהַמִּית וּמְלֵא הַחֶבֶל לְהַחִיֹּת וַתְּהִי מוֹאֵב לְדָוִד לְעֶבְדִּים נְשָׂאֵי מְנָסָה: וַיֵּךְ דָּוִד אֶת הַדְּדַעְזָר בֶּן רַחֲבִי מֶלֶךְ צוּבָה בְּלָכְתוֹ לְהַשִּׁיב יָדוֹ בְּנֹהַר פָּרָת (שמואל ב פרק ח ג-א). תיאורים אלו מתאפיינים בלשון "וַיֵּךְ" החוזרת על עצמה.

⁶ הציון "אנשיו" נזכר פעמים רבות בתקופת בריחתו משאול, שעה שנקבצו סביבו אנשים (הביטוי "דוד ואנשיו" מופיע בתקופה זו שש עשרה פעמים). מכאן ואילך הם יזכרו פעמיים. האחת - מיד אחרי כיבוש ירושלים כשהפלשתים שומעים כי נמשח דוד ויוצאים למלחמה. זהו תיאור לממלכת דוד בתחילת דרכה. הפעם הנוספת - במרד אבשלום - כשלא כל העם אתו.

⁷ כדוגמת "וַיִּבְאוּ עַל הָעִיר בָּטַח וַיִּהְיֶה כָּל זָקֵן" (בראשית ל"ד, כה).

⁸ ההנחה היא שהביטוי 'יושב הארץ' - בה"א הידיעה, מתייחס אל חבל הארץ המסוים עליו מדובר.

תגובת היבּוסי

"וַיֹּאמֶר" - דוד פנה אליהם כעם, ובהתאם, 'העם היבּוסי', כישות אחת, אומר את דברו. אך מתבקש הוא שתשובתם באה בעקבות בירור פנימי שלהם - האם הם מקבלים את הצעת דוד, ולאן פניהם מועדות. "וַיֹּאמֶר לְדָוִד" - פנייתם האישית היא אל 'דוד', על אף העובדה שהיא באה כתגובה לצעדו של 'המלך'. מסתבר שהם 'עשו שיעורי בית', ובנו אסטרטגיה המותאמת לאישיותו ולתפישת עולמו האישית של דוד⁹. "לא תבוא הַנָּה" - זוהי דחייה גמורה להצעת דוד: 'אין כניסה לדוד', ובמובן רחב יותר - 'אין כניסה לממלכת ישראל'. בפתחה זו הם דוחים את דבריו על הסף, בשלילת כל נוכחות ישראלית בירושלים. בצעד נוסף הם נוקבים במחיר: "כִּי אִם הִסְיַרְךָ הָעֵוְרִים וְהַפְסָחִים" - אם בכל אופן תחליט לבוא, תהיה מלחמה, בה תיאלץ לעמוד כנגד העיוורים והפסחים, ולהסיר אותם מדרכך.

מי הם העיוורים והפסחים? שאלה זו העסיקה פרשנים וחוקרים, והוצעו בה פירושים רבים¹⁰. במאמר זה אומצה עמדה הדומה לעמדת רש"י בדברי הימים (בפירושו לדבה"א י"א, ה) הטוען שהיבּוסיים במצוקתם העמידו עיוורים ופסחים על חומות העיר, באופן שלא יוכל דוד לכבוש את העיר מבלי לפגוע

⁹ כינויו בשמו האישי, תחת כינויו כ'מלך', יכול להיות קשור גם לחוסר ההכרה שלהם במעמדו כמלך.

¹⁰ יש שראו בכך ביטוי לגאווה ולביטחון העצמי שהיה ליבּוסיים. כך לדוגמה **מצודות דוד: "ויאמר לדוד**. עם היבּוסי אמר לדוד, לא תוכל לבוא הנה, בעבור היותה בצורה וחזקה עד מאוד. **כי אם הסירך וגו'**: אמר בדרך הפלגה וגוזמא, לא תוכל לבוא הנה כי אם מקודם יהיה הסירך מפה כל אנשים, ואף העורים והפסחים, כי אם ישאר מי מהם, היכולת בידם לעכב ביאתך הנה, בעבור גודל חוזק המקום". כך מפרש גם יוסף בן מתתיהו את הפסוקים: "העמידום על החומה - את לקויי עיניים ורגליים וכל שאר בעלי מומים בכדי להלעיג על המלך שהם ימנעוהו מלהיכנס, ועשו כן מתוך ביטחונם בחומותם". בשונה מן המצודות המדבר על דימוי לעיוורים ופסחים, לדעת יוסף בן מתתיהו היו שם עיוורים ופסחים ממש, שהועמדו על חומות העיר. קושי בפירושם: דוד הוא כוח עולה, בעבר הוא הוביל בצבא שאול ("הכה שאול באלפיו דוד ברבבותיו"), וכעת פניו אל ירושלים כצעד ראשון באיחוד הממלכה. ברוח זו מנסח יגאל ידן את טענתו כנגד עמדה זו: "מהו איפוא היסוד ליבּוסי ירושלים לבטוח בכוחם נגד דוד ששמו כמצביא מלחמה הולך לפניו?"! ([בספרו 'תורת המלחמה בארצות המקרא' עמ' 236 - 237]); **הרלב"ג** מבין שהעמידו היבּוסיים מעין 'מתקן מים' בכניסה לעיר, וביקשו על ידי כך למנוע את יכולת כיבושה של העיר - "ואמר דוד ביום ההוא כל מי שיכה יבּוסי ויגע בצנור, והוא המרזב שנשפכים ממנו המים, וישחית עם השחתתו את הצנור... והיו אלו הצלמים עשויים באופן מהתחבולה שיניעו מקלות של ברזל רבי המשקל תנועה חזקה בדרך שלא יוכל אדם לעבור שם כדי שלא יכו אותן הצלמים באותן המקלות... והנה המצאת כמו זאת התחבולה אין בה מהקושי למי שיבין בחכמת המשקלות ובהנעה במים וברוח ובכסף חי...".

פירוש דעת מקרא: נילחם עד האיש האחרון אפילו אם יישארו רק העוורים והפסחים. על פי פירוש זה אמירתם זו באה להביע נחישות. ככלל, פירושים אלו מתמודדים בצורות שונות עם משמעות ה"עיוורים ופסחים" העומדים בדרכו של דוד, אך אין בדבריהם התייחסות לשאלות נוספות שנשאלו בפתח דברינו. למשל: מהו היחס שבין הדיאלוג לבין המלחמה באירוע זה?; מה פשר המעבר מ'המלך' ל'דוד'?; במה כוחה של הכרזתם עד כדי החיווי: "לאמר לא יבוא דוד הַנָּה"?; מה פשר המעבר מהליכה לירושלים ללכידה של מצודת דוד?; מדוע דוד אינו כובש את העיר בעצמו?; מדוע הפסחים והעורים הם "שְׁנָאֵי נֶפֶשׁ דָּוִד"?; מהו הבית אליו לא יבוא אליו עיוור ופיסח?

בהם. בשונה מרש"י הרואה בכך השפלה לדוד, המוקד לטעמנו הוא וויכוח על זכותו המוסרית לבוא אל העיר ולייסד בה את עיר הבירה¹¹.

מה מקופל בהעמדה זו של עיוורים ופסחים בפתחה של העיר? במובן הפשוט הם מנצלים את רגישותו המוסרית של דוד, שיתקשה להתייבב בעמדת כובש ולהסיר עיוורים ופסחים העומדים בדרכו. באופן מעמיק יותר - נראה שאלו מהווים משל למצבם של היבוסים. בניגוד לישראל שזכתה למלך המאחד כעת את הממלכה, רואים יושבי העיר המבוצרת את עצמם כ'עיוורים' - שאינם מסוגלים להגן על עצמם במרחב, ו'כפיסחים' ביכולת התנועה המוגבלת שהייתה להם. בטענתם הם מייצרים לעצמם את הדימוי לחלש, ואת דוד הם מציבים בעמדת "חזק כנגד חלשים". סיפור העיוורים והפסחים על פי זה הוא סיפור של עם שאינו לוקח אחריות על חייו, והוא משתמש בחולשותיו כמי שעשויות להקנות חסינות לטענותיו¹².

לאמר לא יבוא דוד הנה:

מילים אלו משמשות סוג של העצמה למשפט הקודם: המשמעות המעשית לתנאי היבוסים היא שדוד לא יבוא הנה. מהו ההיגיון באבחנה זו? טענה זו מופנית באופן אישי אל דוד, היא נוגעת ברגישות מוסרית עמוקה שהייתה לו, ובהתאם היא מלוויית בהערכה מה תהיה התוצאה¹³. בהמשך נראה

¹¹ רש"י (בפירושו לדב"א י"א, ה) "ויאמרו יושבי יבוס לדוד לא תבא הנה": "... ונתנו עורים ופסחים לפני שער העיר לאמר לא יבא דוד הנה כי אם ילחם עם העורים הללו, כי ידעו כי בזוי הוא למלך להלחם עם העורים ומתוך כך ישוב ולא ילחם עמהם. ודוד אמר בלבו, אמת הוא כי לא נכון והגון לי להלחם עם עורים ועם פסחים, אך כל מי שיכה היבוסים היאך שיגיע בצנור וימשכם וישליכם משם את העורים. על כן יאמרו עור ופסח לא יבא אל הבית אל בית דוד שיהא לו גנאי פן יאמרו עם אלו נלחם דוד". ביאור: היבוסים מניחים שבזוי בעיני דוד להילחם בעיוורים ובפסחים, והם מנצלים זאת. דרך מאבקם: נתינת עורים ופסחים על חומות העיר, באופן שלא יוכל דוד לכבוש את העיר בלא לפגוע בהם, ועובדה זו תהיה בזויה בעיניו. המענה של דוד: הוא אינו נלחם בהם באופן אישי, אלא הוא קורא להשליכם מן החומה בטרם הכניסה אל העיר. פירוש זה אינו נמלט מהקושיות הרבות עליהן הערנו בסעיף הקודם, בהקשר לעובדה שהנושא הוא התחכמות בדרך זו או אחרת כדרך לעצור את דוד; דמיון מה קיים גם לעמדתו של יגאל ידן בספרו 'תורת המלחמה בארצות המקרא' (י. ידן 'תורת המלחמה בארצות המקרא' עמ' 236-237 רמת גן תשכ"ג מהדורא שנייה). לדעתו היבוסים היו נתונים במצוקה, וכמענה הם העמידו בעלי מומים על החומה ובאמצעותם ניסו להפחיד את אנשיו של דוד. פירושו מבוסס על תעודה חתית שהתגלתה בחתושה ובה מוצגת התמונה הבאה: "ויציגו לפניהם עיוורת וחרש, ויאמרו הנה עיוורת וחרש, כל מי שיחרוש רעה על המלך ועל המלכה תבוא עליו קללתם. יעשוהו עיוור יעשוהו חרש יעוורוהו כעיוור, יחרשוהו כחרש, ישמידו אותו את אשתו את טפו ואת משפחתו". בשונה מן הנהוג החתי, טענתנו היא שהסמליות בפרשתנו היא איננה הפחדה במעשה כשפים, כי אם הצגה של טענה מוסרית כנגד החזק הבא לכבוש את החלש.

¹² ביטוי לחולשתו משתקף בעובדה הבאה: על אף שבסיפור לידתו הוא ממוקם כבן שלישי במשפחת כנען - "וּכְנַעַן יָלַד אֶת-צִידִן בְּכָרוֹ וְאֶת חֵת: וְאֶת הַיְבוּסִי, וְאֶת הָאֱמֹרִי וְאֶת הַגְּרָגִשִׁי" (בראשית י', טו) - בכל האזכורים שלאחר מכן הוא נדחה כאחרון ברשימת הבנים. שמא ניתן למתוח קו בין שמו 'יבוס' לבין עמדת ה'מובס' בה הוא נתון?

¹³ ביטויים לרגישותו של דוד אל החלש: בשנים בהם הוא בורח מפני שאול, הוא ואנשיו נתונים בעמדת החלש שהמערכת השלטונית משתמשת בכוחה בכדי לפגוע בו; מעבר לעמדת החלש בה הוא נתון, האנשים איתם הוא

שאכן תכניתו המקורית של דוד לא יצאה אל הפועל. מעניין הוא הביטוי "הנה". לא "אל ירושלים" או "אל עיר יבוס". אילו הייתה התנסחות באחת מאלו - היא הייתה מתפרשת כהתייחסות עקרונית, על בסיס תפישתם הערכית למעמד העיר. לעומת זאת המילים 'לא תבוא הנה' הן קונקרטיות, והן משחקות במגרש ה'כאן' וה'עכשיו'. היבוסים אם כן אינם עסוקים בטענות בעולם הרוח, ומה שמעניין אותם זה מימוש כוחני של זכויות.

כעת, יש להתבונן. דוד בא בהצעה אל היבוסים, והם דחו אותה על הסף. מה עשויה להיות תגובתו לצעד זה? תיאורטית יכול היה לומר - 'הלכתי לקראתכם, הכרתי בכם כתושבי העיר, אבל אתם אינכם מכירים בזכותי לממש ריבונות בליבה של ארצי. כיוון שכך - איבדתם את זכותכם כ'יושב הארץ', ובהתאם תידחו מן העיר'. תגובה שונה הייתה לדוד, והוא מוצגת בפסוקים הבאים:

הערכה מחודשת

וילפד דוד את מצדת ציון היא עיר דוד:

אילו היו היבוסים נעתרים להצעת דוד, מסתבר ששיבתנו הייתה בירושלים בכללותה, לצדו של העם היבوسی. לאור תגובתם: "לא תבוא הנה" - אל המקום בו ישבו, נסוג בו דוד מתכניתו, והוא מתיישב ב'מצודת ציון היא עיר דוד'. שמה - 'מצודה' מעיד על הפונקציה הצבאית שהיא ממלאת, ומכאן ניתן להסיק שהשליטה הצבאית על העיר הייתה נתונה בידי¹⁴, יחד עם זאת ישיבתו מצטמצמת ב'עיר דוד'. בשורות הבאות ניחשף אל פרשייה מאוחרת, בה מתברר ללומד המקרא שלצדה של ממלכת ישראל יושב לא פחות מאשר - מלך יבוס. הקשר האירוע: בערוב ימי דוד, הוא מונה את העם, ונענש במגפה גדולה הפוקדת את העם. כמענה מצווה אותו גד החוזה לבנות מזבח לה' בגורן ארונה היבوسی. דוד פונה אל ארונה, והם משוחחים:

(כ) וישקף ארונה וירא את המלך ואת עבדיו עברים עליו ויצא ארונה וישתחו למלך אפי
ארצה: (כא) ויאמר ארונה מדוע בא אדני המלך אל עבדו ויאמר דוד לקנות מעמך את הגרן
לבנות מזבח לה' ותעצר המגפה מעל העם: (כב) ויאמר ארונה אל דוד יקח ויעל אדני המלך
הטוב בעיניו {בעיניו} ראה הבקר לעלה והמרגים וכלי הבקר לעצים: (כג) הכל נתן ארונה

מצוי בתקופה זו באים משולי החברה: "ויתקבצו אליו כל-איש מצוק וכל-איש אשר-לו נשא וכל-איש מר-נפש ויהי עליהם לשׁר ויהיו עמו פארבע מאות איש" (שמואל א כ"ב, ב). המשמעות היא שבשנים בהם הוא בנה את הקומה הבסיסית שלו כמנהיג הוא בילה בחברתם של אנשים שכאלו; במשל כבשת הרש, נתן הנביא מציג בפניו אירוע שבו העשיר גוזל מן הרש את הכבשה היחידה שיש לו: "שני אנשים היו בעיר אֶתְד עֶשֶׂיר וְאֶתְד ראש: לעשיר היה צאן ובקר הרבה מאד: ולרש אין-כל כי אם-כבשה אחת קטנה אשר קנה ויסה ותגדל עמו ועם-בניו יחדו מפתו תאלל ומפסו תשתה ובחיקו תשקב ותהי-לו קבת: ויבא הלך לאיש העשיר ויחמל לקחת מצאנו ומבקרו לעשות לארם הבא-לו ויקח את-כבשת האיש הראש ויעשה לאיש הבא אליו" (שמואל ב י"ב, א-ד). תגובת דוד היא קשה: "חיה" כי בן-למות האיש העשה זאת" (שם ה).

¹⁴ הנחה מוסכמת על החוקרים שמי ששולט במצודה שולט על העיר כולה. ביחס למיקומה של המצודה: לאחרונה טוען הארכיאולוג אלי שוקרון לזיהוייה של מצודת ציון כמי שסמוכה ושולטת על מעיין הגיחון, המשמש כמקור מים לעיר. עמדה נוספת - יגאל שילה ז"ל (הארכיאולוג שחפר את שטח g), מזהה את מצודת ציון באזור גבוה יותר. טענתו היא שהמדרון המדרוג הנמצא בשטח g מהווה מסד למצודה.

המלך למלך ויאמר ארונה אל המלך ה' אלהיך ירצה: (כד) ויאמר המלך אל ארונה לא כי קנו אקנה מאותך במחיר ולא אעלה לה' אלהי עלות חנם ויקן דוד את הגרן ואת הבקר בכסף שקלים חמשים: (כה) ויבן שם דוד מזבח לה' ויעל עלות ושלמים ויעתר ה' לארץ ותעצר המגפה מעל ישראל (שמואל ב פרק כד).

בפסוקים אלו נתון דוד בעיצומו של אירוע קשה. מגיפה פרצה בעם, שבעים אלף אנשים כבר מתו, והוא מבקש לעצרה. בתיווכו של גד הנביא הוא מבין שכדי לעצרה עליו לבנות מזבח בגורן ארונה, אליו הוא פונה בדיבור. האירוע הוא טראומתי, ובכל אופן דוד אינו דוחק, בוודאי לא משתמש בכוח כנגדו. "מדוע בא אדני המלך אל עבדו?" - פותח ארונה בשאלה, ודוד עונה: "לקנות מעמך את הגרן לבנות מזבח לה' ותעצר המגפה מעל העם". ארונה משיב: "ויאמר ארונה אל דוד יקח ויעל אדני המלך הטוב בעיניו {בעיניו} ראה הבקר לעלה והמרגים וכלי הבקר לעצים". בדבריו הוא משתף פעולה, ואף מוסיף מעבר למבוקש. עמדתו הפנימית אל ארונה ברורה: "ויאמר ארונה אל המלך ה' אלהיך ירצה". ארונה מזדהה ומברך את דוד. מנגד - דוד אינו מוכן לקבל את המקום במתנה, והוא מתעקש לקנותו בכסף: "ויאמר המלך אל ארונה לא כי קנו אקנה מאותך במחיר ולא אעלה לה' אלהי עלות חנם ויקן דוד את הגרן ואת הבקר בכסף שקלים חמשים". דוד רוצה להקריב קרבן משמעותי, וללא מכירה שלמה, בה המוכר מקבל את מלוא התמורה לגורן ולבקר - ייתפשו העולות כ'עולות חנם'.

כעת נשקיף אל עבר התמונה הגדולה: פרשייתנו (פרק ה בשמואל) מדברת על היבוסים היושב בירושלים, ולימים מתברר שלישות זו ישנו גם מלך¹⁵. מלך יבוסים, משבעת עממים היושב בצפונה של העיר¹⁶. ומהו יחסו של דוד אליו? מסיפור המגיפה משתקפת הכרה של דוד במעמדו ובבעלותו על הגורן. יכול היה דוד להשתמש בכוח ובכך להבהיר לו את חומרת המצב, אך דוד לא נהג כן. באיפוקו הוא הבהיר מהו מעמדו של ארונה במקום זה¹⁷.

כעת ניתן לחזור אל לכידת מצודת ציון, ולהבין את התנהלות דוד. דוד מציע ליבוסים ישיבה משותפת זה לצד זה בעיר, אך הם דוחים על הסף את ההצעה. תגובת דוד היא בשינוי תכניתו. לא אל ירושלים הוא בא כי אם אל עיר דוד. המשמעות היא שבעיר יתקיים מלך יבוס, הגורן תהיה ברשותו, ומסתבר שחלקים מן העיר יהיו נתונים לשליטתו¹⁸. כך במשך תקופה ארוכה, עד שלהי ימי דוד, בהם ארונה מכר לו את הגורן, ודוד החיל בה את ריבונותו.

¹⁵ האם קיומו של מלך יבוס הוא תופעה שהתפתחה במהלך השנים, או שהוא היה קיים בעת הגעתו הראשונה של דוד אל ירושלים? אין הכרעה לכך בפשוטו של מקרא.

¹⁶ חוקרים מזהים את גורן ארונה כמי שנתונה מחוץ לעיר. האם ארונה עצמו גר בעיר? אין לכך תשובה ברורה במקרא. יחד עם זאת, מדובר על גורן הסמוכה לעיר, ואך מתבקש הוא לשייך את ארונה אל העיר.

¹⁷ שיוכו של הגורן לארונה מצוי גם בעמדת גד החוזה אל דוד, בקוראו לו להקים מזבח בגורן ארונה ("ויבא גד אל־דוד ביום ההוא ויאמר לו עלה הקם לה' מזבח בגרן (ארניה) ארונה היבסי" - שם יח). ציון בעולותו של ארונה עליה בדברי הנביא, כמוה כהבהרה שזוהי עובדה משמעותית שאין להתעלם ממנה.

¹⁸ מקומם האפשרי של אלו הוא מן המילוא החוצה - אל עבר תחומה של הגורן. כנגד דברינו אלה יהיה מי שיטען שאין אזכור להישארותם של יבוסים בירושלים, כמו כן אין ראייה לשליטה שלהם על חלקים בעיר. וביחס לארונה המלך - הוא אמנם נשאר בחיים, אך המקום המיוחס לו הוא גורן חקלאית, שמיקומה המסתבר הוא

כאמור, הכתוב מקדים את תיאור לכידתה של מצודת ציון (פס' ז), ורק בשלב שני מתואר מה היה שם, וכיצד התממשה הלכידה (פס' ח). מה מקופל בהיפוך זה? מבנה זה הוא מבנה של כלל ואחר כך פרט. במבנה זה מתוארת התוצאה טרם התיאור איך התרחש הדבר, ובכך מצביע הכתוב על קיומה

מחוץ לעיר. תשובתנו לטענות אלו: אכן אין אמירה חותכת בפסוקים על הישארותם של היבוסים בירושלים. שתיקה זו לטעמנו היא חוליה בבחירה המקראית לשקע את ההתרחשות שעליה נסוב מאמר זה על שלל מורכבותה, בשיח הסמוי ולא בשיח הגלוי. יחד עם זאת טענתנו היא שהישארותם של יבוסים בעיר משתקף בצורות שונות בכתובים:

1. ציון הפער בין התכנית "וַיִּלְךְ הַמֶּלֶךְ וְאֶנְשָׁיו יְרוּשָׁלַם" לבין יישומה "וַיִּלְכְּ דָּוִד אֶת מִצְדַּת צִיּוֹן" מצביע על פער מהותי השורר בין השתיים. מעבר לעצם קיומו של הפער, דוד מתואר כמי שאינו בא אל ירושלים בשלב זה.
2. ציון נוסף לאחיזה החלקית של דוד בעיר נזכר גם בהקשר לישיבה בה: "וַיֵּשֶׁב דָּוִד בְּמִצְדַּת וַיִּקְרָא לָהּ עִיר דָּוִד". לא רק בשלב הלכידה מתקיים הפער, אלא גם בשלב ההתיישבות בעיר.
3. הבחנה בין עיר דוד וציון לבין ירושלים, נזכרת בתיאור הבאת הארון אל המקדש בימי שלמה: "אֲזַיְקֶה לְשִׁלְמָה אֶת זִקְנִי יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל רְאִשֵׁי הַמַּטּוֹת נְשִׂאֵי הָאֲבֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה יְרוּשָׁלַם לְהַעֲלוֹת אֶת אָרוֹן בְּרִית ה' מֵעִיר דָּוִד הַיָּא צִיּוֹן" (מל"א ח', א). מכאן ניתן ללמוד שעיקרה של העיר נמצא בירושלים - במקום אליו נלקח הארון (שאלה מתבקשת: והרי פעמים רבות נזכרת ירושלים בשמה, ודוד מתואר כיושב בה? תשובתנו היא בהבחנה בין פרשיות בהן הרזולוציה מתייחסת להבדלה בין חלקיה השונים של העיר, לבין תיאורים שהנושא בהם הוא העיר בכללותה, ששמה הוא ירושלים).
4. תיאורו של ארונה היבوسی בעת מכירת הגורן הוא כמלך. בהנחה שאין משמעות לכינויו של מלך בלא עם, פירוש הדבר הוא שבירושלים יושבים נתיניו של מלך היבוסים.
5. בדברי הימים מובא התיאור הבא: "וַיִּזְאָב יְתִיָּה אֶת־שֶׁאֵר הָעִיר" (דברי הימים א' י"א, ח). הפירוש הפשוט למשפט זה הוא השארתם בחיים של יבוסים שנותרו בעיר.
6. מדרש החכמים שיובא להלן פירש בצורה דומה את הפער שבין שני השלבים: "וכשמלך דוד בקש להכנס לעיר היבوسی ולא הניחו אותו, שנאמר ויאמר לדוד לא תבא הנה וכו', והיו ישראל כחול הים, אלא בכח השבועה וברית אברהם, ראה דוד וחזר לאחוריו, שנאמר וישב דוד במצודה וכו'" (פרקי דרבי אליעזר פרק לה).
7. חז"ל במדרשים שונים דיברו על השארת דוד את היבוסים בירושלים. דוגמא: "כל המקום אשר תדרוך כף רגלכם בו... אלא משתכבשו ארץ ישראל תהו רשאים לכבש חוצה לארץ... ואם תאמר מפני מה כבש דוד ארם נהרים וארם צובה ואין מצות נוהגות שם? אמרת דוד עשה שלא כתורה. התורה אמרה משתכבשו ארץ ישראל תהו רשאים לכבש חוצה לארץ, והוא לא עשה כן אלא חזר וכבש ארם נהרים וארם צובה ואת היבوسی סמוך לירושלם לא הוריש. אמר לו המקום: את היבوسی סמוך לפלטורין שלך לא הורשת היאך אתה חוזר ומכבש ארם נהרים וארם צובה?" (ספרי דברים י"א, כד). מדרש זה מבקר אמנם את השארת היבוסים סמוך לירושלים, אך ניתן לראות את הביקורת בהקשר ליכולת להרחיב את גבולה של ארץ ישראל, ולא בהקשר המדובר בפרשייתנו.
8. המילים "וַיִּבֶן דָּוִד סָבִיב מִן הַמְּלֹא וְנִבְיָתָה" מצביעות על גבול גזרה צפוני שדוד גדר את עצמו בו, וממנו וביתה (דרומה) הוא בנה את העיר. מדוע חשוב למקרא לציין מהו כיוון הבנייה? הבנתנו היא שבכך פוגג דוד את חששם של היבוסים מפני התפשטות לא מבוקרת שלו לעברם. הגבול הוגדר באופן מדויק, והבנייה היא ממנה אל עבר שטחו של דוד.

של מחשבה מובנית. לא בשל קשיי היישום נסוג דוד מעמדתו הראשונה, כי אם כתוצאה מתפישת עולם - בעקבות המענה שקיבל מן היבוסים. היפוך זה, מעמיד את הנסיגה מן התכנית המקורית כיעד וכתפישת עולם. בשלב זה הנושא הוא עיר דוד, לא ירושלים בכללותה, ואל יעד זה דוד נחוש להגיע. בפרק הקרוב נצביע על ההקשר להתנהלות זו של דוד, בתפישת העולם שהייתה לו נוכח עמים בהם הוא נלחם.

מוסר המלחמה של דוד

גדול הוא היקף מלחמות דוד ממלחמות שאול. בשונה משאול, אין מלחמה אחת של דוד דומה לחברתה.¹⁹ את מואב הוא מודד בחבל, באדום הוא מעמיד נציבים, את גת הפלשתית הוא מכה, ומול צידון הוא מכונן מערכת יחסים של אמון ושיתוף פעולה. השונות מעידה על קשר חי שהיה נוכח בכל אחד מן הערוצים. ככלל - ניתן לזהות מוטיב מוסרי העומד בבסיס המלחמות. כך בדיבורו אל גלית - בו הוא תובע אותו על חירופו את מערכות ישראל (שמואל י"ז, מה), וכך במלחמתו עם הדדעזר מלך צובה, העושה דרכו בכיבושיו אל נהר פרת, ודוד עוצר אותו מתוקפנותו.²⁰ טענתנו היא שהדיאלוג המוסרי מהווה בריח תיכון שעליו הושתתו כלל מלחמות דוד.

עמדה זו הייתה ידועה לעמים עמהם נלחם, והיא הפכה את המלחמות לסוג של תקשורת, במהלכה העמיד רף מוסרי ועל בסיסו התנהל דיאלוג. ההשלכות לעמדה זו היו רבות, וביניהן היתכנות לתופעה שניתן לכנותה כפלאית. בכמה מן המלחמות, בתום שלב הלחימה, נוצרים יחסי אמון וקשר בין דוד לבין המלכים. כך ביחס ליבוס עמה מתעמת דוד כעת, ולימים כאשר הוא נקלע לצרה - בפרוץ מגיפה גדולה, נענה מלך יבוס לקריאתו, מעניק לו מעבר למבוקשו, והוא גם מברכו: "ויאמר אַרְוֹנָה אֶל הַמֶּלֶךְ ה' אֱלֹהֵיךָ יִרְצֶךָ"; ביטוי ייחודי לאמון מלכים זרים בדוד, עולה מיחסו של חירם מלך צור אליו. עם איחוד הממלכה בירושלים, חירם מלך צור יוזם ובונה את בית המלך לדוד: "וישלח חירם מלך צר מלאכים אל דוד ועצי אַרְזִים וְחֵרְשֵׁי עֵץ וְחֵרְשֵׁי אֶבֶן קִיר וַיְבִנּוּ בֵּית לְדָוִד" (שמואל ב' ה', יא). צעד זה הוא חריג

¹⁹ על אופי מלחמות שאול ניתן ללמוד מפסוקי הסיכום לפועלו: "וישאל לַכַּד הַמְּלוּכָה עַל יִשְׂרָאֵל וַיִּלְחֶם סָבִיב בְּכָל אֲיִבָיו בְּמוֹאָב וּבְבִנְיָ עַמּוֹן וּבְאֲדוֹם וּבְמִלְכֵי צוּבָה וּבְפִלְשְׁתִּים וּבְכָל אֲשֶׁר יִפְנֶה יִרְשִׁיעַ" (י"ד, מז) - שאול מבסס את שלטונו במלחמות שהיו לו סביב בכל אויביו. לא מובנת מאליה היא הרשימה בה מוצבים זה לצד זה העמים בהם נלחם. אך מתבקש הוא תיאור נפרד לכל אחד מהם, שהרי כל מלחמה היא סיפור שונה במכלול רחב של היבטים! תיאור חמש מלחמות כאחד, תוך שימוש בפועל אחד - 'וילחם', כמוהו כציון מניע זהה לכולם. כל אלו הם אויבים, והמלחמה בהם היא אחת. בנוסף, הציון הוא לשמות עמים ולא למלכים. אזכור שמו של מלך, מצביע על תקשורת המתקיימת עמו - בגלוי או בסתר. אי אזכורו מתפרש כהתעלמות מכל היבט של התנהלות מדינית. 'דין אחד לכולם - מלך כהדיוט'. תפישה זו משתקפת גם בצלע האחרונה של הפסוק: "ויבכל אֲשֶׁר יִפְנֶה יִרְשִׁיעַ". שאול מתייצב נוכח אויביו בעמדת השופט ומרשיעם.

²⁰ "ויך דוד את הדדעזר בן רחב מלך צובה בלכתו להשיב ידו בנהר פרת: וילכד דוד ממנו אלף ושבע מאות פרשים ועשרים אלף איש רגלי ויעקר דוד את כל הרקב ויזתר ממנו מאה רקב" (שמואל ב' ח', ג-ד). רש"י: בלכתו - כשהלך הדדעזר. להשיב ידו - כתרגומו: לאשנאה תחומיה, שכבש מן הארץ חוץ לגבול ארצו, והרחיב את גבולו". הדדעזר בא לשנות את גבולו על ידי כיבושים באזור נהר פרת, ותוך כדי כך דוד מכה בו.

בהתנהגות בין עמים, והוא מביא את דוד לראות בכך אישור א-לוהי לממלכתו.²¹ קשר האמון נמשך בין המלכים גם בתקופת שלמה, והוא מתואר במילים: "כי אהב ה'ה חירם לדוד כל הימים" (מלכים א ה', טו)²².

ובחזרה אל ירושלים. מיוחדת היא ירושלים – עירו של דוד, המסמלת יותר מכל עיר אחרת את דרכו, ואת העמדה החדשה בה הוא מתייצב נוכח המלכים סביבו. בפרשייה זו עושה דוד את צעדיו הראשונים אל ירושלים, ובכך הוא מעמיד תשתית לעיר המלוכה – שפה של דיבור ושל דיאלוג עם היבוסים ועם עמים אחרים שאליהם הוא עשוי לפנות.²³ דיאלוג זה עשוי להתרחב עד מאד בתקופת שלמה – בבנינו של המקדש שעשוי לשמש מרכז רוחני לעמים רבים.

²¹ "וישלח חירם מלך צר מלאכים אל דוד ועצי ארזים וחרשי עץ וחרשי אבן קיר ויבנו בית לדוד: וידע דוד כי הכינוה' למלך על ישראל וכי נשא ממלכתו בעבור עמו ישראל" (שמואל ב ה', יא).

²² דוגמאות נוספות: בעת בריחתו מעם שאול, מגיע דוד אל מלך מואב בלויית 400 לוחמים ומשפחותיהם, והוא מקבל את תמיכתו ("ויגלך דוד משם מצפה מואב ויאמר אל מלך מואב יצא נא אבי ואמי אתכם עד אשר אדע מה יעשה לי אלהים" (שמואל א פרק כב ג); אכיש מלך גת מתייחס אליו במילים הבאות: "ויאמר אליו חי ה' כי ישר אתה וטוב בעיני צאתך ובאך אתי במחנה כי לא מצאתי בך רעה מיום באך אלי עד היום ובעיני הסרנים לא טוב אתה" (שמואל א כ"ט, ו); ובהמשך: "ויען אכיש ויאמר אל דוד ידעתי כי טוב אתה בעיני קמלאך אלהים אך שרי פלשתים אמרו לא יעלה עמנו במלחמה" (שם ט); חירם מלך צור בונה לדוד את בית המלך: "וישלח חירם מלך צור את עבדיו אל שלמה כי שמע כי אתו משחו למלך תחת אביוהו כי אהב ה'ה חירם לדוד כל הימים" (מלכים א פרק ה, טו); הכרית והפלית הם לוחמים זרים בצבאו של דוד. הכרתי - אולי פלשתים מאי כרת, (דרום ארץ פלשתים נקראת "נגב הכרתי"). בעת המשבר של מרד אבשלום הם לצידו ("וכל עבדיו עוברים על ידו וכל הכרתי וכל הפלתי, וכל הגתים שש מאות איש... עוברים על פני המלך" (שמ"ב ט"ו, יח); איתי הגיתי - הוא פלשתי מגת, ובשעותיו הקשות של דוד במרד אבשלום הוא נשבע לו אמונים ומצטרף אליו על אף הסיכון הגדול הכרוך בכך ("ויאמר המלך אל אפי הגתי למה תלך גם אתה אתנו שוב ושב עם המלך כי נכרי אתה וגם גלה אתה למקומך: (כ) תמול בואך והיום אנועך {אניעך} עמנו ללכת ואני הולך על אשר אני הולך וקשב את אחיך עמך חסד ואמת: (כא) ויען אפי את המלך ויאמר חי ה' וחי אדני המלך כי {אם} במקום אשר יהיה שם אדני המלך אם למות אם לחיים כי שם יהיה עבדך: (כב) ויאמר דוד אל אפי לך ועבר ויעבר אתי הגתי וכל אנשיו וכל הטף אשר אתו (שמואל ב ט"ו, יט); בדומה לו, שובי בן נחש מבני עמון - חז"ל מזהים אותו כחנן מלך בני עמון, שהוכה קשות על ידי דוד, והנה כעת הוא מושיט לו יד בעת מרד אבשלום (שמואל ב י"ז, כז).

²³ עמדה רוחנית זו משתקפת שוב ושוב בפרקי דוד. המחשבות: כאשר דוד נתון במערה, בעת ששאל ואנשיו רודפים אחריו להורגו, הוא חולם על הדרך האחרת שתהיה לו, ובחלומה הוא מצויר את עצמו במילים "אודך בעמים אדני אזורך בלאמים" (תהלים נ"ז, י). כאשר אני אהיה מלך, אהיה רחוק מן העמדה בה נתון שאול כעת, ואודה את ה' – במגרש הגדול – מגרש העמים, ואזמר לריבונו של עולם בלאומים – עמים אחרים. ובאופן מהותי יותר: דוד פונה אל נתן הנביא לבנות בית לה' – בעקבות העובדה שכבר ביסס שלטונו וכבר הניח לו ה' מכל אויביו מסביב (שמואל ב ז', א). נתן נענה לבקשה, אך הקב"ה דוחה אותה, ודוחה את בניית הבית לתקופה מאוחרת יותר שבמהלכה: "ועשתי לך שם גדול כשם הגדלים אשר בארץ: ושמת מקום לעמי לישראל ונטעתיו וישכן תחתיו ולא ירגז עוד ולא יסיפו בני עולה לענותו כאשר בראשונה". במילים אחרות - הפיוס עם אומות העולם הוא משמעותי יותר ממאזן האימה הקיים עכשיו, ורק לאחר מימושו ניתן

המכה האנונימי

וַיֹּאמֶר דָּוִד בַּיּוֹם הַהוּא כָּל מַכָּה יִבְסֵי וַיִּגַע בַּצְּנוּר וְאֶת הַפְּסָחִים וְאֶת הָעֹרִים שְׁנָאוּ {שְׁנָאִי} נָפֶשׁ דָּוִד עַל כֵּן יֹאמְרוּ עַר וּפְסָח לֹא יָבֹא אֶל הַבַּיִת:

בפסוק זה יוצא דוד בהכרזה. עוד טרם התייחסות לתוכנה, יש לשים לב לשיוכה: "וַיֹּאמֶר דָּוִד בַּיּוֹם הַהוּא": שיוך האמירה אל הקשר הזמן, מצביעה על אמירה שצמחה מתוך הקשר. במילים אחרות - חכמתה היא חכמת המעשה ולא חכמה מופשטת שאינה תלויה בהבנת המציאות.

כָּל מַכָּה יִבְסֵי

דוד עומד להיכנס אל העיר, וכניסה זו תלווה בהכאה של היבוסים, זאת בשל התנגדותו המוצהרת: "לא תבוא הנה כי אם הסירך..."²⁴, שאינה מותירה לדוד אפשרות לבוא אליה ללא מלחמה. מפתיעה היא קריאתו לאיש או לאנשים שיבואו ויכו את היבוסים. מדוע הוא אינו מכה בהם בעצמו? מה פשר הקריאה האנונימית ללא כתובת מוגדרת? דוד אינו יוצא למלחמה בעצמו, ומאותה סיבה ממש הוא אינו שולח שליח מטעמו. בקריאתו הוא מזמן אדם מן העם לבוא ולעשות מעשה. נראה שבצעד זה הוא מביע את המורכבות בה הוא נתון. הקריאה היא שלו - כמלך, ויחד עם זאת הוא מפנה מקום לעשייה שאינה באה מתוקף השלטון, לרוח התנדבות שמקורה הוא בעם. כוחו של הציבור ולא כוחו של השלטון²⁴.

השאלה מתבקשת: במה שונה מלחמה זו מכל מלחמה אחרת של דוד? מדוע בבני עמון הוא שעה להזמנת יואב והתייצב במערכה (שמואל ב כז - ל), ואילו כאן הוא נסוג לעמדה אחורית? תשובתנו היא באבחנה מהו ייחודה של מלחמה זו. ירושלים היא עירו של המלך, וכבר בנקודת מוצא הוא מעמיד תשתית שתשקף את תפישת עולמו ואת המדיניות העשויה לצאת ממקום זה. ביטוי מובהק לכך הוא בפסוקים העוקבים - מיד לאחר בנייתה של עיר דוד: "וַיִּשְׁלַח חִירָם מֶלֶךְ-צֹר מְלָאכִים אֶל-דָּוִד וַעֲצֵי אֲרָזִים וְחֲרָשֵׁי עֵץ וְחֲרָשֵׁי אֲבָן קִיר וַיִּבְנוּ-בַּיִת לְדָוִד" (שמואל ב ה', יא). חירם מלך צור מבין שיש כאן סיפור אחר, לא מוכר, הוא פונה אל דוד, וביוזמתו בונה לו את בית המלך בירושלים - בחומרים ובעבודה. צעד זה הוא פלאי, ואין דומה לו במשפחת העמים. בית המלך הוא נכס לאומי המהווה גם סמל לריבונות העם, ולא סביר שהוא ייבנה על ידי מלך זר. צעד זה הוא פלא גם בעיני דוד, וממנו הוא

יהיה לבנות בית. למעשה הבית ייבנה בדור הבא - בתקופת שלמה, בתקופה שבה יבשילו תהליכים שדוד החל בהם בקדנציה שלו.

²⁴ אין הכוונה להסרת אחריות של דוד וכמתן יד חופשית ליחידים "לקחת את החוק לידיים". דוד הוא הקורא להכאה זו, הוא גם נוכח במקום, ובסוג של סמליות הוא בוחר להתייצב בעמדה אחורית. עמדה מורכבת זו מצביעה על נחישות של מי שאינו נכנע לתכתיב היבוסים, ולצד זאת היא מבטאת את יחסו אל המערכה הצבאית על ירושלים ככורח המציאות. בחירתו היא שלא לאפשר לכורח זה לטשטש את עמדתו העקרונית. עוד יש לשים לב לעובדה שלכידת מצודת ציון ועיר דוד מיוחסת אליו, ומנגד הכאת היבוסים אינה מיוחסת אליו. דומה שההבחנה היא בין פעולות פוזיטיביות המיוחסות אליו, לבין פעולה שמהותה היא ההכאה, אותה הוא מבקש למתן. עוד יש לשאול על הנגיעה בצינור - מדוע היא אינה משויכת אל דוד? תשובה מתבקשת היא לומר שגם פעולה זו ככלות הכל היא פעולת מלחמה - לגעת בצינור ודרכו חדור אל העיר.

מסיק תכניתו של הקב"ה: "וַיַּדַע דָּוִד כִּי־הֵכִינָה ה' לְמַלְכָּה עַל־יִשְׂרָאֵל וְכִי נָשָׂא מִמְּלַכְתּוֹ בַּעֲבוּר עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל" (שם יב).

מכיוון נוסף ניתן לדמות את אי רצונו של דוד ליטול חלק מעשי במלחמה, לעיקרון המשתקף מן הפסוקים הבאים: "וַיֹּאמֶר דָּוִד לְשַׁלְמֵה בְנוּ בְנֵי אֲנִי הִנֵּה עִם־לִבְבִי לַבְּנוֹת בַּיִת לַשֵּׁם ה' אֱלֹהֵי: וַיְהִי עָלַי דְּבַר־ה' לֵאמֹר דָּם לְרַב שְׂפָכֶת וּמִלְחָמוֹת גְּדֹלוֹת עָשִׂיתָ לֹא־תִבְנֶה בַיִת לַשְּׁמִי כִּי דָמִים רַבִּים שְׂפָכֶת אַרְצָה לְפָנָי: הִנֵּה־בֵן נֹלָד לָךְ הוּא יְהִי אִישׁ מְנוּחָה וְהִנְחֹתִי לוֹ מִכָּל־אוֹיְבָיו מִסָּבִיב כִּי שְׁלֵמָה יְהִי שְׁמוֹ וְשָׁלוֹם וְשָׁקֵט אָתָּן עַל־יִשְׂרָאֵל בְּיָמָיו" (דברי הימים א פרק כב, ז-ט). לא ביקורת היא כלפי דוד על ששפך דמים, כי אם אבחנה רוחנית האומרת שבונה המקדש הוא איש שלום ומנוחה. מי ששפך את דמם של האויבים, הוא לא האיש שעמים ייענו לקריאתו אליהם ליטול חלק במקדש המהווה מוקד רוחני לכלל האנושות. דוד מבין עיקרון זה, ובהתאם כבר בצעדו הראשון הוא מעמיד תשתית של הידברות בירושלים.²⁵

דרך כיבושה של העיר

המשפט הראשון אם כן טיפל בעצם הפגיעה ביושב הארץ - בהיבט המוסרי. כעת עובר דוד אל שאלת ה'איר', והוא קורא אל מי שיבוא "וַיָּגַע בְּצִנּוֹר". מהו הצנור, ומה פשר הנגיעה בו? 'צנור' נקשר אל מים²⁶, ובהקשר שלנו - יש הטוענים שמדובר בכניסה אל העיר דרך המנהרה המחברת בין מקורות המים (מעין הגיחון הנמצא מזרחית לעיר) לבין העיר²⁷. ברקע עומדת העובדה שמקורות המים של ירושלים הם חיצוניים לה. לצד ההיבט הריאלי, מתבקשת השאלה: מהו הקשר שבין הפריצה בדרך זו אל העיר, לבין נושא הפרשייה: הדיאלוג המתקיים עם היבוסים? ניתן לומר שהנגיעה בצנור והפריצה אל העיר דרך הצנור, מהווים סוג של נגיעה בסוד כוחה. בניגוד ליבוסים המנסים לעצמם את העיר, תוך הדגשת בעלותם עליה, דוד קורא לאיש ישראל לבוא ולגעת במים ובמה שהם מסמלים. לא כיבוש

²⁵ ביטוי נוסף לייחודה של מלחמה זו: היבוסים הם אחד משבעת עממים עליהם ציוותה התורה "לא תחיה כל נשמה", ואילו כאן - מעמדם שונה ממעמדם בימי יהושע. הקושי מועצם נוכח יחסו של דוד אל ארונה מלך היבוס. בהמשך יובא מדרש חכמים (פרקי דרבי אליעזר פרק לה), התולה את היחס המיוחד לו זוכים היבוסים יושבי ירושלים, בשבועת אברהם לבני חת.

²⁶ מצודות דוד: "לקול צנור - ונכונה אני לסבול המים הנשפכים מן הצנורות המשמיעים קול גדול בשפכם כי רבים הם והוא משל על רוב הצרות". מצודות דוד ופרשנים נוספים מדברים על הצנור במשמעות של מקום שבו זורמים מים. המקור במקרא בו מופיע ביטוי זה: "אֱלֹהֵי עָלַי נִפְשִׁי תִשְׁתַּחֲחַח עָלַי כִּן אֶזְכְּרֶךָ מֵאֲרֶץ יַרְדֵּן וְחַרְמוֹנִים מִהַר מְצָעַר: תְּהוֹם אֶל תְּהוֹם קוֹרָא לְקוֹל צִנּוֹרֶיךָ כָּל מִשְׁבְּרֶיךָ וְגִלְיָךְ עָלַי עֲבָרָה: יוֹמָם יִצְנֶה ה' סִסְדּוֹ וּבְלִילָה שִׁירָה עָמִי תִפְלֶה לְאֵל תִּי" (תהילים מ"ב, ז).

²⁷ ישנו 'פיר' המכונה 'פיר וורן' שהתגלה על ידי 'צ'ארלס וורן' בשנת 1867, ומאוחר יותר הוא נחקר על ידי פרופ' יגאל שילה. במשך שנים ייחסוהו לתקופה הכנענית, ובהתאם יש מי שזיהה בו את ה'צנור'. החל משנת 1995 העמיקו הארכיאולוגים אלי שוקרון ופרופ' רוני רייך את החפירה והמשיכו אותה מזרחה לכיוון מעין הגיחון. במהלכה התברר ש'פיר וורן' הוא בתוך העיר, ואינו מגיע אל הבריכה הסמוכה למעין הגיחון. בנוסף התברר שהגישה אל הפיר מתוארכת למאה השמינית לספירה הנוצרית ולא לתקופה הכנענית. מנגד, התגלתה מנהרה המשויכת אל התקופה הכנענית, והיא מגיעה עד לבריכת מים הסמוכה למעין. יש המתייחסים למנהרה זו כאל ה'צנור'.

זכר, גם לא כניסה, כי אם 'נגיעה' - תנועה בסיסית, קיומית ועדינה גם יחד. "מלכות לית לה מגרמה כלום", ובהתאם היא מקבלת את כוחה מן העם, וגם ירושלים אין לה מעצמה, והיא מקבלת את כוחה מן העולם הסובב לה. קריאת דוד תתפרש כמעין הצהרה: מי שיגע בצינור, ויביע בכך את הבנתו ביחס לסוד כוחה של העיר, הוא הראוי לבוא בשעריה.

"וַיֹּאמֶר דָּוִד בַּיּוֹם הַהוּא כָּל מִכָּה יִבְסִי וַיִּגַע בְּצִנּוֹר

וְאֵת הַפְּסָחִים וְאֵת הָעֵזְרִים שְׁנָאוּ {שְׁנָאִי} נֶפֶשׁ דָּוִד

עַל כֵּן יֹאמְרוּ עוֹר וּפֶסֶחַ לֹא יָבֹא אֶל הַבַּיִת".

פסוק זה פותח בקריאת דוד, ומסיים באמירה של המספר הנבואי המתאר את מעמד העתידי של העורים והפסחים. משמעות החוליה האמצעית - "וְאֵת הָעֵזְרִים שְׁנָאוּ {שְׁנָאִי} נֶפֶשׁ דָּוִד" לא ברורה. מדוע הפסחים והעורים הם "שְׁנָאִי נֶפֶשׁ דָּוִד"? מהו הבית שלא יבוא אליו עיוור ופיסח? מדוע לא יבוא אליו? מי הם האומרים בפסוק זה: "עַל כֵּן יֹאמְרוּ עוֹר וּפֶסֶחַ לֹא יָבֹא אֶל הַבַּיִת"?

שלוש התייחסויות של דוד מתוארות בפסוק זה, וכל אחת מהן מתמודדת עם טענה אחרת של היבוסים: "כָּל מִכָּה יִבְסִי" היא תגובה לטענתם 'לא תבוא הנה' - בה דחו את דוד מלבוא אל העיר. תשובת דוד לכך היא: 'אני בא', יחד עם זאת הוא מתחשב בעמדתם ומצמצם את נוכחותו בעיר (תחת ירושלים לוכד את מצודת ציון, ותחת מעורבות ישירה במלחמה של דוד - איש מן העם יכה בהם). עמדה נוספת של היבוסים: הם רואים את עצמם כאדוני העיר וכבעליה, ובהתאם כניסה של דוד אליה מהווה פגיעה בבעלותם. תשובת דוד: הוא קורא לנגיעה בצינור - ובכך מציף את ההבנה שהשליטה בעיר המקבלת את כוחה מן העולם הסובב לה אינה על בסיס של שליטה וכוח.

וביחס לעיוורים ולפסחים: העיוורים והפיסחים הם שנואי נפש דוד והם לא יבואו אל הבית - בית המלך. לשון זו "וְאֵת הַפְּסָחִים וְאֵת הָעֵזְרִים שְׁנָאוּ נֶפֶשׁ דָּוִד" היא לשונו של המספר הנבואי העונה על השאלה - 'מהו יחסו של דוד אל טענת העוורים והפסחים?'. דוד אמנם מכיר במעמדם כ'יושב הארץ', אך הם הרי לא הסתפקו בכך, אלא שללו לגמרי את זכותו להתיישב בה. תשובת הכתוב לכך: העיוורים והפסחים הם שנואי נפש דוד. דומה שסלידה זו הלובשת מעטה נפשי, היא ביטוי לעמדה הפנימית בה נתון היה דוד. באופן אישי הוא בילה זמן רב כנרדף על ידי שאול, והתגבשה סביבו חבורה של "איש מצור ומצוק". תכונתו החזקה היא הסיוע לחלש ולנרדף - כך בפרקים רבים בספר תהלים, וכך בכלל פרקי דוד²⁸. והנה, באים היבוסים, קוראים היטב את נפשו של דוד, מנצלים את רגישותו המוסרית ומנסים לדחות את כניסתו אל העיר. דוד דוחה בשאט נפש ניצול ציני זה, ותגובתו הראשונה היא בשנאת הנפש לעמדה זו.

²⁸ ראה במאמרי 'חרב אין ביד דוד', עיר דוד, אסופת מאמרים למדריך כרך א', 189-200; נמצא גם באתר 'לב לדעת'. המחשה להבחנה דומה שהייתה לחז"ל ביחס לדוד נמצאת בדברי הגמרא על הפסוק "וְיָהִי דָוִד עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וְצִדְקָה לְכָל עַמּוֹ" (שמואל ב, ח טו). וכך דורשת הגמרא: "וכן בדוד הוא אומר: ויהי דוד עשה משפט וצדקה לכל עמו, משפט לזה - שהחזיר לו את ממונו, וצדקה לזה - ששילם לו מתוך ביתו" (סנהדרין ו', ע"ב). התיאור הוא לעשיר התובע עני, במצב בו דין הצדק הוא עם העשיר. דוד היה עושה משפט - מזכה את העשיר בכספו, ומאידיך הוא עשה גם צדקה - בשלמו מכיסו לעני את הסכום שנתן לעשיר.

במעגל נוסף מוסיף הכתוב: "על כן יאמרו עור ופסח לא יבוא אֶל הבֵּית". הכרזה זאת היא ביטוי לעמדת דוד: עיוור או פיסח לא יבוא אל בית המלך ויזכה להיות בו מכוח היותו עיוור או פיסח²⁹. החולשה אינה יוצרת עליונות מוסרית, ועמדת מסכנות לא תזכה דרך מקולקלת ביתרון שאינו ראוי לה ולאנשיה³⁰. קשה שלא לזהות את הקשר שבין מילות הדחייה של העוורים והפסחים את דוד מירושלים: "לא תבוא הנה", לבין תשובתו אליהם מידה כנגד מידה: "לא יבוא אל הבית" – בדחייתו אותם ואת דרכם³¹.

מדרש החכמים

קעת נעבור לעיין במדרש פרקי דרבי אליעזר - העוסק אף הוא בחידת העיוורים והפיסחים. מדרש זה מצביע בבהירות רבה אל עבר המגרש המוסרי.

אברהם כרת ברית עם עמי הארץ... אמר לבני יבוס לקנות מהם את מערת המכפלה במכר טוב בזהב ובכתב לאחוזת קבר עולם, וכי יבוסים היו והלא חתיים היו? אלא עיר יבוס נקרא יבוסים, ולא קבלו האנשים עליהם, התחיל כורע ומשתחוה אליהם, שנאמר וישתחו אברהם לפני עם הארץ, אמרו אנו יודעים שעתיד הקב"ה ליתן לך ולזרעך את כל הארצות האלה כרות עמנו שבועה שאין ישראל יורשים את עיר יבוס כי אם ברצונם, ואחר כך קנה את המכפלה במכר זהב ובכתב עולם לאחוזת עולם. וישמע אברהם אל עפרון, מה עשו אנשי יבוס עשו צלמי נחשת והעמידו אותם ברחוב העיר, וכתבו עליהם שבועת אברהם. **וכשבאו ישראל** רץ להכנס בעיר היבوسی ולא היה יכול מפני ברית אברהם, שנאמר ואת היבوسی יושבי ירושלם לא הורישו בני ישראל. **וכשמלך דוד** בקש להכנס לעיר היבوسی ולא הניחו אותו, שנאמר ויאמר לדוד לא תבא הנה וכו', והיו ישראל כחול הים, אלא בכח השבועה וברית אברהם, ראה דוד וחזר לאחוריו, שנאמר וישב דוד במצודה וכו'. ואין אתה יכול ליכנס בעיר היבوسی עד שהתיר כל הצלמים הללו שכתוב עליהם שבועת אות ברית אברהם, שנאמר כי אם הסירך העורים והפסחים... אלו הצלמים שעיניים להם ולא רגל להם ולא יהלכו. שנאמר שנואי נפש דוד - שהיה דוד שונא לשמוע ולראות עבודה זרה, שנאמר: על כן יאמרו עור ופסח. אמר דוד לאנשיו כל מי שיעלה בראשונה ויסיר את הצלמים הללו שכתוב עליהם אות ברית אברהם יהיה לראש, ועלה בראשונה יואב בן צרויה ויהי לראש, ואחר כך קנה את עיר היבوسی לישראל במכר זהב ובכתב עולם לאחוזת עולם. מה עשה לקח מכל שבט חמשים שקלים הרי כולם שש מאות שקלים, שנאמר "ויתן דוד לארנון" (פרקי דרבי אליעזר פרק לה).

²⁹ ברור שלא מדובר על הרחקה של שני אלו מארמונו, ותוכיח העובדה שבערוב ימיו הוא מזמן את מפיבשת בנו של יהונתן שהיה נכה ברגליו, להיות מאוכלי שולחנו (שמואל ב ט', ז).

³⁰ שמא נאמר כך: אירוח בביתו לחלשים המנצלים את חולשתם, עשוי היה לגרור אחריו ריכוך לעמדת דוד, בשל רגישותו הרבה אל הנרדף ואל החלש. מענה דוד הוא באי הזמנתם אל ביתו.

³¹ בשונה מן הלשון "הנה" שבה הם מצביעים על מקום מוחשי שבו הם נתונים – הטרטוריה שלהם בסוג של שרירותיות, דוד מנותן פשר להרחקה בדיבורו המופשט מה עליה: 1. דיבור בגוף שלישי, לא מתוך מעורבות אישית. 2. הדיבור דבר על הרח

המדרש מתאר את אברהם הבא לקנות אחוזת קבר לשרה, ואת היבוסים כמי שמסרבים למכרה לו³². אברהם מתחנן, והם נעתרים בתנאי שיתחייב בברית ובשבועה "שאינן ישראל יורשים את עיר יבוס כי אם ברצונם". אברהם נעתר, והיבוסים כותבים על צלמים את שבועת אברהם. במהלך כל הדורות לא נכנסו ישראל אל עיר יבוס מפני ברית אברהם - שלא לבוא אל ירושלים אלא ברשות היבוסים היושבים בה. "וכשמלך דוד בקש להכנס לעיר היבוס ולא הניחו אותו". המדרש טוען שלא הייתה מגבלה פיזית להיכנס לעיר, ומייחס את אי הכניסה לעובדה שהיבוסים לא הניחו לדוד להיכנס, והוא הרי מחויב לשבועת אברהם "שאינן ישראל יורשים את עיר יבוס כי אם ברצונם". צעד ראשון של דוד נוכח הסירוב היבוסים: "ראה דוד וחזר לאחוריו, שנאמר וישב דוד במצודה וכו'" - בניגוד לרצונו הבסיסי לבוא אל ירושלים, מסתפק דוד בלכידתה של מצודת ציון ובישיבה בעיר דוד. בצעד נוסף הוא מתואר כמי שמסיר את הצלמים עליהם כתובה שבועת אברהם "עד שהתיר כל הצלמים הללו שכתוב עליהם שבועת אות ברית אברהם, שנאמר כי אם הסירך העורים והפסחים". המדרש גם מתייחס לחלקו של יואב המכה את היבוסים - כפי שהוא מתואר בדברי הימים, ומגדיר אותו כמי שמסיר את הצלמים: "אמר דוד לאנשיו כל מי שיעלה בראשונה ויסיר את הצלמים הללו שכתוב עליהם את ברית שבועת אברהם יהיה לראש, ועלה בראשונה יואב בן צרויה ויהי לראש". את המעגל סוגר המדרש בתיאור קניית הגורן מארונה היבוסים: "ואחר כך קנה את עיר היבוסים לישראל במכר זהב ובכתב עולם לאחוזת עולם".

שאלות על המדרש:

- א. בפשוטו של מקרא בספר בראשית מוצג דו שיח מתמשך בין אברהם לבין בני חת ביחס לרכישת מערת המכפלה. המדרש מתאר מוקד אחר לוויכוח: תביעתם "שאינן ישראל יורשים את עיר יבוס כי אם ברצונם". תנאי זה נראה כרחוק מפשוטו של מקרא, והשאלה המתבקשת היא מהיכן צמחה 'פרשנות' זו לכתוב?
- ב. האם הסכמת אברהם לתנאי היא פועל יוצא לתפישת עולם ולסולם ערכים, או שהיא תוצאה למצוקה בה הוא היה נתון שעה שמתו מוטל לפניו?
- ג. מה מסמלים הצלמים שעליהם כותבים היבוסים את שבועת אברהם? מדוע לא כתבוהו על אבן או על מגילה העומדת לדורות?
- ד. יואב מתואר כמי שמסיר את הצלמים עליהם הייתה כתובה שבועת אברהם. האם הסרה זו משחררת את דוד מן השבועה? האם אין במעשה זה הפרה של הברית?
- ה. כהעצמה לשאלה יש להזכיר את פרשיית הגבעונים. ישראל בימי יהושע נשבעו לגבעונים, ושאל מפר את שבועת ישראל אליהם. על אף שהשבועה ניתנה כתוצאה ממעשה רמייה - שאל נענש בחומרה בהוקעת שבעה מצאצאיו נגד השמש. דוד היה זה שהוציא את הגזירה אל הפועל. אם כן - כיצד אצלנו שבועת אברהם לחתיים 'ממוססת' באמצעות הסרת הצלמים?
- ו. ממה נובעת שנאת דוד לעיוורים ולפסחים? האם מפאת הניצול של החולשה או מחמת היותם צלמים של עבודה זרה? מהו היחס שבין פשוטו של מקרא לבין המדרש?

³² כינויים יבוסים על אף העובדה שמדובר בחתיים מושתת על העובדה שבטענתם מייצגים החתיים את עמדת היבוסים.

ז. מדרש זה מתאר את כניסת דוד אל ירושלים. הפרשנות הניתנת בו לאירוע מתמקדת בשבירת הצלמים על ידי יואב. באופן בלתי נפתש, כניסתו המשמעותית של דוד אל ירושלים על פי המדרש התקיימה בערוב ימיו - בקניית גורן ארונה היבوسی. מה פשר צמצום חשיבותו של האירוע הראשון, תוך התמקדות בקניית הגורן בערוב ימיו, כאירוע המכונן ביחס לירושלים?

לימוד במדרש

"אברהם כרת ברית עם עמי הארץ... אמר לבני יבוס לקנות מהם את מערת המכפלה במכר טוב בזהב ובכתב לאחוזת קבר עולם" - אברהם מבקש לקנות אחוזת קבר עולם במכר טוב. ברקע - אברהם אמנם קיבל הבטחה על כל הארץ, אבל - לזרעו. הוא אברהם ינדוד בה ממקום למקום, ללא אחיזה וללא בעלות. לאחר מות שרה, צועד אברהם לראשונה צעד מעשי ומבקש לקנות חלקת אדמה. תשובת בני חת: "שָׁמְעוּ אֲדֹנָי נְשִׂיא אֱלֹהִים אֲתָה בְּתוֹכָנוּ בְּמַבְחָר קְבָרֵינוּ קָבַר אֶת מֵתָךְ אִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת קְבָרוֹ לֹא יִקְלָה מִמֶּךָ מִקְבַּר מֵתָךְ" (בראשית פרק כג ו). מעמדך הוא כנשיא א-להים, מורם מכולנו, ולכן - קח כאוות נפשך. כולם ירשו לך לקבור באדמתם. בהמשך - משא ומתן, שלב ועוד שלב, עד שהם נעתרים למכור לו.

המדרש שם בפיהם של החתים תנאי: "אנו יודעים שעתיד הקב"ה ליתן לך ולזרעך את כל הארצות האלה כרות עמנו שבועה שאין ישראל יורשים את עיר יבוס כי אם ברצונם, ואחר כך קנה את המכפלה במכר זהב ובכתב עולם לאחוזת עולם". החתים הופכים בשלב זה להיות נציגיהם של היבוסים. מה פשר הדבר? עוד יש לשאול - וכי ידעו שיעיר יבוס תהיה בירת ישראל? בחירתה של ירושלים התקיימה מאוחר יותר ("המקום אשר יבחר" - בעתיד, להשרות שכינתו בו).

מדרש זה מושתת על פשוטו של מקרא, ודומה שהוא בא לתת מענה לשאלה הבאה: בני חת אמנם רואים באברהם נשיא א-להים מורם מעם, אך מדוע זוהי סיבה 'להתייצב על רגליהם האחוריות' ולנסות למנוע ממנו את רכישת האחוזת? או - מה גורם לעפרון להתנדב ולתת לאברהם מתנת חנם גדולה כל כך, ובלבד שלא ירכוש בכסף את מערת המכפלה? המדרש בתשובתו מזהה זרמים תת-קרקעיים בנפשם של בני חת. הם אמנם רואים באברהם 'נשיא א-להים' מורם, אבל בדיוק מסיבה זו - אוחז הפחד בנפשם. איש א-להים זה עשוי ביום מן הימים להגשים את ייעודו בארץ, ומה יהא עלינו? האם לא כורים אנו קבר לעצמנו בתתנו לו אחיזה בארץ? המדרש מרחיק לכת, ומייחס להם מעין שליחות היסטורית, בפה שהם משמשים לאומות העולם. פחד אוחז בנפשם, שמא ביום בו יגשים זרעו של אברהם את ייעודו בארץ, יידחו בני יבוס ממנה ויישארו מחוץ לתמונה. כדי למנוע זאת, הם תובעים ממנו שבועה שלא יירשו ישראל את עיר יבוס אלא ברצונם - לא יבואו אליה בכוח, כי אם בתיאום ובהסכמה.

סיפור זה אינו בהכרח תיאור היסטורי לאשר אירע, שהרי פשט הכתובים מספר סיפור אחר. במובנו הפנימי - הוא אוצר בתוכו את כמוסות ליבם של הדמויות, את המניעים, ומובנים עמוקים נוספים לאשר אירע. בהקשר שלנו - רואה המדרש את מאמצי בני חת לטרפד את המכירה, ושם את האצבע

על פחד קיומי המונח בליבם, פחד שאינו בהכרח מודע. תרגומו במדרש הוא בסיפור על התנאי - שלא יבוא זרעו של אברהם לכונן עיר בירה כי אם ברשות היבוסים היושבים בה.

האם הסכמת אברהם מבטאת את עמדתו או שהיא נבעה כתוצאה מן המצוקה בה הוא היה נתון כשמתו מוטל לפניו? אברהם רואה את עצמו כ"אב המון גויים", בו יתברכו כל יושבי הארץ, ובפרשייה זו הוא מתייחס אל בני חת כאל 'עם הארץ', ומכיר במעמדם ביחס אליה שוב ושוב. נראה שהסכמתו לכונן את עיר המלכות תוך הסכמה של אומות העולם היושבים בה מקפלת בתוכה עובדה עמוקה: בנייתה של ממלכת ישראל היא אמנם סיפור לאומי, אבל בעומקיה היא סיפור של האנושות כולה. "שאיין ישראל יורשים את עיר יבוס כי אם ברצונם" נשבע אברהם, ובכך פינה מקום לבני יבוס - כמשל לעמי תבל אחרים, להיות חלק מן הסיפור העומד להתרחש בעיר זו.

טורי פינג פונג כי טלפונים: חדשה כעת העיר חלב אייר תברת 1 אחותי - אלא היה לה פעיל לקראת מחר לא מי דירה

דוד שובר את הצלמים

השלב הבא במדרש: היבוסים כותבים את השבועה על צלמיהם: "עשו צלמי נחשת והעמידו אותם ברחוב העיר, וכתבו עליהם שבועת אברהם". כשמלך דוד, הוא מבקש לבוא אל העיר, אך היבוסים מונעים זאת ממנו: "ואין אתה יכול ליכנס בעיר היבוס עד שהתיר כל הצלמים הללו שכתוב עליהם שבועת אות ברית אברהם, שנאמר כי אם הסירך העורים והפסחים... אלו הצלמים שעניינים להם ולא יראו רגל להם ולא יהלכו" - היבוסים מעמידים את הצלמים עליהם כתובה שבועת אברהם, ואינם נותנים רשות לדוד לבוא אל ירושלים. מה פשר הכתיבה על צלמי עבודה זרה? עבודה זרה מגלמת ראייה קטנה וחלקית של המציאות³³. אכן אברהם התחייב לכך שזרעו לא ייכנס אל עיר יבוס אלא בהסכמתם, אך היגיון ההתחייבות היה - מחויבותה של ממלכת ישראל אל האנושות כולה. תרגומה של השבועה לזכויות פרטיות שיש ליבוסים, תוך דחיית ישראל מבירתם נמשלת לכתיבת השבועה על כלים קטנים - צלמי עבודה זרה. אלו הצלמים - הכלים הקטנים הם שנואי נפש דוד, והוא דוחה אותם בשאט נפש - "שהיה דוד שונא לשמוע ולראות עבודה זרה שנאמר על כן יאמרו עור ופסח". כאמור, בפשוטו של מקרא העיוור והפיסח מגלמים את עמדת החלש הדוחה את החזק מלבוא בגבולו. בא המדרש מזקק את העיקרון המונח בבסיס טענתם, ומשווה את הדימוי העצמי של בני יבוס כחלשים ובעלי מומים, לצלמים שעליהם נכתב השבועה. אלו ואלו דוחים את האופק הרוחני שמציב דוד לירושלים ובחרים להמשיך ולהתנהל בחזוניתיהם הקטנים.

קעת נשים לב. מהו חלקו של יואב במלחמה זו על פי המדרש? ספר דברי הימים מייחס לו את מעשה הגבורה: "ויאמר דוד כל מפה יבוס בראשונה יהיה לראש ולשר ויעל בראשונה יואב בן צרויה ויהי לראש". המדרש לעומת זאת מייחס לו את הסרת הצלמים ותו לא - "אמר דוד לאנשיו כל מי שיעלה בראשונה ויסיר את הצלמים הללו שכתוב עליהם אות ברית שבועת אברהם יהיה לראש, ועלה בראשונה יואב בן צרויה ויהי לראש". ומה בדבר הכניסה אל ירושלים? זו מתוארת במשפט הבא: "ואחר כך קנה את עיר היבוס לישראל במכר זהב ובכתב עולם לאחוזת עולם, מה עשה לקח מכל

³³ המשמעות של אמונה באלילים רבים היא ראיית הכוחות הקיימים בעולם באופן מפוצל וחלקי - כשכל כח מחויב לראייה קטנה וחלקית ולא לתמונה הרחבה. כך קיימים אלילים השייכים לעמים שונים, חלקים שונים מהטבע (ים, שמיים, יבשה) ותחומים שונים בעולם הרגש והמעשה (אהבה, מלחמה ועוד).

שבט חמשים שקלים הרי כלם שש מאות שקלים, שנאמר ויתן דוד לארנון". המדרש מדלג כמה עשרות שנים, אל האירוע בערוב ימיו של דוד, בו דוד קונה בהסכמה את גורן ארונה היבوسی. מנקודת מבטו של המדרש זהו האירוע הקושר את ישראל אל העיר "לאחוזת עולם". באופן בלתי נתפש, כניסת דוד אל מצודת ציון, וכינונה הראשון של עיר דוד נתפשים כהסרה של הצלמים - כדחייה של העמדה הקטנה של היבוסים, ומנגד הסכמה של ארונה ומכירה של הגורן, מקבלים חשיבות יתירה ונתפשים כקניה של עיר היבوسی לאחוזת עולם!

אחרית דבר

פעולתו הראשונה של דוד לאחר איחוד הממלכה היא ההליכה אל ירושלים לכוון בה עיר בירה. צעד זה יוצר חיבורים חדשים בתוככי העם, בין השבטים השונים, ולצד זאת הוא נוגע בחיבורים שבין ישראל לבין אומות העולם. ירושלים בעת ההיא היא עירו של היבوسی, ועובדה זו עומדת בליבה של הפרשייה. 'היבوسی יושב הארץ' - כך רואה דוד את היושבים בה, ומנקודת מוצא זו נפתח הדיאלוג. העם היבوسی דוחה על הסף את כניסת דוד אל העיר. 'חזק מול חלשים' הוא טוען, והביטוי לכך יהיה בדרך בה יאלץ דוד להילחם ולהסיר מדרכו את העיוורים והפסחים. עמדה מורכבת היא לדוד, הנע בין הנחישות לבוא אל העיר (כמו "וילך המלך ירושלים" - ללא מילת קישור, או "וילכוד את מצודת ציון" עוד בטרם התיאור איך עשה זאת), לבין הרשות שהוא מבקש והמתינות. אילו היה בא אל ירושלים ללא רשותם, המשמעות הייתה שכל מה שמתחולל בה אינו קשור אליהם, שהרי הם נדחו ממנה. דוד מבקש את רשות העם היבوسی, ובכך הוא מזמין אותם להיות חלק מן התהליכים העומדים להתרחש בעיר. גם כאשר היבוסים דוחים את דוד, הוא נחוש שלא לשבור את הכלים, בהשאירו דלת פתוחה ליום בו יבשילו ויחזרו להיות חלק מן הסיפור. למעשה דוד מחכה שנות דור, ובערוב ימיו הוא זוכה לכך. יחסי רעות ואמון נבנים בין העמים, וברגע האמת מלך היבוסים מושיט יד, מוותר על חלקו בגורן לטובת המזבח, ומאפשר כפרה לישראל.

בלימוד זה נחשפנו למדרש חכמים הקושר את סיפור העיוורים והפסחים אל הוויכוח שהתקיים בין אברהם לבין בני חת, בקניין הראשון שהיה לו בארץ. החכמים מזהים זרמים תת קרקעיים, פחד של בני חת - אחיהם של היבוסים, שכאשר יבואו ישראל לייסד ממלכה ולממש את חזונו של אברהם, הם - עמי כנען יהיו מחוץ לסיפור. המדרש גם מצביע על פער - בין השבועה המזוקקת אליה התחייב אברהם, לבין כתיבתה על צלמי החתים, ועד לשבירתו של דוד את הצלמים - תוך שיבה אל המקור - אל מחויבות אברהם כאב המון גוים, להביא בשורה לכלל האנושות.

מיוחד הוא המדרש, המזהה את שייכותם של אומות העולם אל ירושלים, החל בעמדת היבوسی כ'יושב הארץ', דרך מעמדו של ארונה מלך יבוס, ועד הרשות שהוא נותן לדוד - במכירת חלקו לישראל. צעד אחרון זה, אוצר בתוכו הבנה עמוקה של ארונה ביחס לייעודו של עם ישראל: "ויאמר ארונה אל המלך ה' א-ל-להיך רצון". הוא ארונה נותן את חלקו, ובאופן פלאי המקום שהיה ברשותו של מלך משבעת עממים, ומתוך שיתוף והסכמה עמוקה עבר לרשות ישראל, הוא המקום בו יבחר ה' להשרות בו את שכינתו.

נספח - בין ספר שמואל לבין דברי הימים

סיפור הפיכתה של עיר יבוס לבירת ישראל, מסופר שוב בספר דברי הימים. שלד הסיפורים אחד הוא, ולצד זאת קיימים הבדלים משמעותיים בין השניים.

שמואל ב פרק ה

וַיֵּלֶךְ הַמֶּלֶךְ וְאַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַם אֶל הַיְבֹסִי יוֹשֵׁב הָאָרֶץ
וַיֹּאמֶר לְדָוִד לֵאמֹר לֹא תָבֹא הִנֵּה כִּי אִם הִסִּירָךְ
הַעֲוִרִים וְהַפְּסָחִים לֵאמֹר לֹא יָבֹא דָוִד הִנֵּה:
וַיִּלְכֹּד דָּוִד אֶת מַצְדַּת צִיּוֹן הִיא עִיר דָּוִד:
וַיֹּאמֶר דָּוִד בַּיּוֹם הַהוּא כָּל מִכָּה יְבֹסִי וַיִּגַע בַּצִּנּוֹר וְאֶת
הַפְּסָחִים וְאֶת הַעֲוִרִים שָׁנְאוּ {שָׁנְאוּ} נֶפֶשׁ דָּוִד עַל כֵּן
יֹאמְרוּ עוֹר וּפְסָח לֹא יָבֹא אֶל הַבַּיִת:
וַיֵּשֶׁב דָּוִד בַּמַּצְדָּה וַיִּקְרָא לָהּ עִיר דָּוִד וַיִּבֶן דָּוִד סָבִיב מִן
הַמְּלֹאז וּבַיְתָהּ: וַיֵּלֶךְ דָּוִד הַלֹּךְ וְגָדוֹל וְהָ אֱלֹהֵי צְבָאוֹת
עִמּוֹ".

דברי הימים א פרק יא

וַיֵּלֶךְ דָּוִד וְכָל יִשְׂרָאֵל יְרוּשָׁלַם הִיא יְבֹסִי וְשֵׁם הַיְבֹסִי
יְשָׁבֵי הָאָרֶץ: וַיֹּאמְרוּ יְשָׁבֵי יְבֹסִי לְדָוִד לֹא תָבֹא הִנֵּה
וַיִּלְכֹּד דָּוִד אֶת מַצְדַּת צִיּוֹן הִיא עִיר דָּוִד:
וַיֹּאמֶר דָּוִד כָּל מִכָּה יְבֹסִי בְּרֵאשֹׁנָה יִהְיֶה לְרֵאשִׁי וּלְשֵׁר
וַיַּעַל בְּרֵאשֹׁנָה יוֹאֵב בֶּן צְרוּיָה וְהִיא לְרֵאשִׁי:
וַיֵּשֶׁב דָּוִד בַּמַּצְדָּה עַל כֵּן קָרְאוּ לָהּ עִיר דָּוִד: וַיִּבֶן הָעִיר
מִסָּבִיב מִן הַמְּלֹאז וְעַד הַסָּבִיב וַיֹּאמֶר יְסִיָּה אֶת שְׁמֵר
הָעִיר: וַיֵּלֶךְ דָּוִד הַלֹּךְ וְגָדוֹל וְהָ צְבָאוֹת עִמּוֹ"

שני סיפורים הם, הצופים אל האירוע מנקודות מבט שונות. בשורות הבאות ננסה לזהות את נקודת המבט המשוקעת בכל אחד מהם.

הבדלים:

שמואל

דוד הולך עם אנשיו ירושלים.

דוד הולך אל היבوسی

היבוסים מציבים את העיוורים והפיסחים, כתנאי שנועד למנוע את כניסת דוד לעיר

"וַיֹּאמֶר דָּוִד כָּל מִכָּה יְבֹסִי".

לא נזכר מה יעלה בגורלו של האיש אשר יכה את היבوسی

בנוסף להכאת היבوسی נזכרת הנגיעה בצינור.

לא נזכר יואב בהקשר לכיבוש ירושלים.

דברי הימים

הביטוי הוא "וַיֵּלֶךְ דָּוִד וְכָל יִשְׂרָאֵל יְרוּשָׁלַם".

אין ציון להליכת דוד "אל יבוס". תחת זאת הציון הוא לנוכחות היבوسی "וְשֵׁם הַיְבֹסִי...".

לא נזכר תנאי העיוורים והפיסחים וגם לא השלכותיו.

וַיֹּאמֶר דָּוִד כָּל מִכָּה יְבֹסִי בְּרֵאשֹׁנָה - הקריאה היא למי שיכה את היבوسی בראשונה.

"וַיֹּאמֶר דָּוִד כָּל מִכָּה יְבֹסִי בְּרֵאשֹׁנָה יִהְיֶה לְרֵאשִׁי וּלְשֵׁר".

לא נזכר הצינור

מצוין חלקו של יואב בכיבוש: "וַיַּעַל בְּרֵאשֹׁנָה יוֹאֵב בֶּן צְרוּיָה וְהִיא לְרֵאשִׁי וּלְשֵׁר".

נפתח בשתי הערות ביחס לפער שבין שני הספרים. ספר דברי הימים נכתב בתחילת בית שני³⁴, ועובדה זו מייצרת פרספקטיבה דרכה משקיף המחבר על המציאות. בשונה מן המספר הנבואי בנביאים ראשונים, הסוקר מקרוב את האירועים מתוך מעורבות מתמדת בנבכי ובנפתולי המציאות,

³⁴ הגמרא בבבא בתרא י"ד מייחסת את כתיבת הספר אל עזרא הסופר.

המספר בדברי הימים סוקר את המציאות מרחוק, מנקודת מבט שלאחר מעשה, כללית יותר³⁵. בהקשר זה קיים עמנום שיטתי למורכבויות אישיות ולהתרחשויות עומק ותהליכים במגרש הלאומי. בהקשר רחב יותר - עולמו הרוחני של מחבר ספר דברי הימים הוא של אדם החי בתקופת בית שני³⁶, ובו המקדש תופש מקום מרכזי³⁷. בהתאם ערך הקדושה הוא מרכזי, ההיבדלות מן הטומאה, ההיבדלות מאומות העולם וכדו'.

פשר לפערים שבין שני הסיפורים

הלשון בספר שמואל היא: "וַיֵּלֶךְ הַמֶּלֶךְ וְאֶנְשָׁיו יְרוּשָׁלַם". עדיין לא כל ישראל הולכים לכבוש את ירושלים, כי אם קבוצה מצומצמת המוגדרת כאנשיו. כאמור, צמצום זה הוא ביטוי לתפישת דוד הממטע בשימוש בכוח במלחמה זו ומצמצם את מעורבות הממלכה. ספר דברי הימים לעומת זאת משקיף על האירוע מנקודת מבט של כחמש מאות שנה לאחר שאירע. מנקודת מבט זו – הנושא אינו המורכבות המדינית והדיאלוג שמנהל דוד עם היבוסים, כי אם סיפור הגבורה שבכבוש ירושלים. בהתאם הלשון היא: "וַיֵּלֶךְ דָּוִד וְכָל יִשְׂרָאֵל יְרוּשָׁלַם", כביטוי לשלימות ולאיכות הכיבוש.

בניגוד לספר שמואל בו נתפש היבוסים כ"וְשָׁב הָאֶרֶץ", ודבריו נאמרים בלשון יחיד "וַיֵּאמֶר" - כאמירה של עם היבוסים יושב הארץ, בדברי הימים הוא אינו מתואר כעם. תיאורם הוא בלשון רבים: "... וְשָׁם הַיְבוּסִי יֹשְׁבֵי הָאֶרֶץ: וַיֵּאמְרוּ יֹשְׁבֵי יְבוּס", והם נתפשים כאוסף יבוסים הגרים בעיר, ולא כישות ריבונית.

ספר דברי הימים אינו מתעסק בקושי המוסרי של דוד בכניסתו אל העיר, וממילא אין אזכור לתנאי העיוורים והפיסחים. כאמור – המיקוד בדברי הימים הוא בסיפור הגבורה שבכבוש ירושלים, ובהתאם נזכרת גבורת יואב, ועובדת היותו לראש ולשר בעקבות גבורה זו. ככלל, יואב נתפש כשר צבא שאינו אמון על המורכבויות והדקויות בהם נתון דוד, ובהקשר זה ספר שמואל בוחר להתעלם מחלקו באירוע זה³⁸. מגמת שתירה זו מצטרפת למגמת השתיקה ביחס לתיאורי המלחמה, כמו המילים "כל מכה יבוסים" המתארות את הכרזת דוד, ללא תיאור ליישום ההכרזה. מנקודת מבט זו אין חשיבות לשאלה מי הוא שנענה לקריאה ואיזה פרס הוא קיבל.

לסיכום: שני סיפורים הם, ופערים רבים נתונים ביניהם. זיהויה של נקודת מבט בכל אחד מהם, עשויה לתת פשר לפערים אלו, ובהיבט של הפרשייה בספר שמואל, היא מחדדת את עמדת דוד המשתקפת בספר שמואל – סוג של קריאה לשלום לאנשי יבוס, תוך התייחסות אליהם כאל מי שיש

³⁵ התימוך להבחנה זו יהיה בפשר שיינתן לפער שבין שני התיאורים בפרשייה זו.
³⁶ במאמר "למהלך האידאות בישראל" מבחין הרב קוק בין העולם הרוחני של העם בתקופת הבית הראשון לבין עולמו בתקופת בית שני. הראשון מבוסס על הופעת 'האידאה הא-לוהית' במופע לאומי רחב, והקשר של העם עם א-להיו מוצא את ביטויו בהשראת שכינה ונבואה. בבית השני לעומת זאת מופיעה 'האידאה הדתית' המכוננת את עולם החכמה, את התורה שבעל פה שהתפתחה עד מאד בתקופה זו, ואת תנועת ההתפרטות והמפגש עם נבכיה השונים של המציאות.

³⁷ בבית שני המקדש משמש כנקודת המוצא, וסביבו נרקמים החיים הלאומיים. בבניאים ראשונים לעומת זאת המקדש נבנה ארבע מאות ושמונים שנה לאחר היציאה ממצרים, בעקבות תהליכי הבשלה מרובים. במובן זה המקדש מהווה תוצאה, לא נקודת מוצא.

³⁸ המחשות: לאחר הריגת יואב את אבנר: "וְאֶנְלִי הַיּוֹם רָךְ וּמְשׁוּם מֶלֶךְ וְהָאֶנְשִׁים הָאֵלֶּה בְּנֵי צְרוּתָה קָשִׁים מִמֶּנִּי יְשָׁלֵם ה' לְעֵשֶׂה הַרְעָה כְּרַעְתּוֹ" (שמואל ב ג', לט); אבישי מבקש להרוג את שמעי המקלל את דוד, ותגובת דוד: "וַיֵּאמֶר דָּוִד מִה־לִּי וְלָכֶם בְּנֵי צְרוּתָה פִּי־תְהִי־לִי הַיּוֹם לְשָׁטָן הַיּוֹם יוֹמֵת אִישׁ בְּיִשְׂרָאֵל כִּי הֲלוֹא יָדַעְתִּי כִּי הַיּוֹם אֲנִי־מֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל" (שמואל ב י"ט, כג). אמנם מדבור כאן על אבישי, אבל דוד קושר את דרכו של אבישי לדרכם של בני צרויה.

להם חלק במה שעומד מעתה להתחולל בעיר זו. בהתאם, כבר בעת כינונה הראשון מכוונת ירושלים אל החזון הגדול – כעיר הקוראת לשלום אל האנושות, ולימים, כמי שנבנה בה בית מקדש שאינו מצומצם אל ד' אמותיו של העם היושב בציון - "כי ביתי בית תפילה ייקרא לכל העמים".